

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ulrika Axelsson

Påföljdsbestämning vid intrång i
immateriella rättigheter

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Lennart Svensäter

Ämnesområde
Immaterialrätt

Termin
HT 1997

Sammanfattning.....	1
Förkortningar.....	2
Inledning.....	3
De immaterialrättsliga sanktionerna.....	6
1989 års straffrättsliga bestämmelser för påföljdsbestämning	8
Syftet bakom reformen	8
Riktlinjer för straffmätning och påföljdsval	8
Lagändringar på upphovsrättens område.....	12
Det upphovsrättsliga området.....	12
Straff- och åtalsbestämmelserna före 1982	13
1982 års skärpta åtgärder mot intrång i upphovsrätt	14
Bakgrunden till 1982 års lagstiftning	15
De nya straff- och åtalsbestämmelserna	16
Det upphovsrättsliga straffansvaret idag	19
Det straffbara området	19
Lagtext.....	20
Praxis på upphovsrättens område.....	22
Inledning.....	22
Kränkning av upphovsmannens anseende och egenart	23
Domsreferat	23
Sammanfattning.....	25
Olovligt framförande av musikverk	26
Domsreferat	26
Sammanfattning.....	30
Restgrupp.....	32
Domsreferat	32
Piratverksamhet	33
Domsreferat	33
Sammanfattning.....	40
Indelning av domarna efter val av påföljd	41
Grupp 1: Fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn.....	41
Avslutning, grupp 1: Fängelse m m.....	44
Grupp 2: Böter	45
Olovlig publicering.....	46
Domsreferat	46
Sammanfattning.....	48
Datorrelaterade upphovsrättsintrång.....	49
Domsreferat	49
Sammanfattning.....	51
1994 års straffskärpning för industriellt rättsskydd.....	53
Inledning.....	53
Bakgrunden till lagändringarna	54
Den nya straffbestämmelsen.....	55
Åtalsprövningsregeln.....	56
Praxis på det industriella rättsskyddets område.....	58
Inledning.....	58
Varumärkesrätt	58

Domsreferat	58
Sammanfattning.....	61
Ett patentmål.....	61
Kommentar	62
Avslutande kapitel	63
Utvecklingen av brottsligheten 1970 - 1997.....	63
Påföljdsbestämningen 1970 - 1997	64
Kommentar	65
Bilaga 1	67
Bilaga 2.....	68
Litteraturförteckning.....	69
Rättsfallsförteckning.....	71

Sammanfattning

Uppgiften i denna uppsats är att undersöka hur påföljdsbestämningen utförts i mål om intrång i immateriella rättigheter under tidsperioden 1970 - 1997.

Under 1960- och 70-talen började piratkopiering att växa fram som en följd av den nya teknik som utvecklats. Det var främst på musikområdet som piratkopieringen blev omfattande, men även piratkopiering av videokassetter började förekomma. Piratverksamheten utvecklades med andra ord först på upphovsrättens område.

Som en följd av denna brottslighet infördes strängare upphovsrättsliga straffbestämmelser i Sverige 1982. Då höjdes straffmaximum för intrång i upphovsrätt från sex månader till två års fängelse och åtalsregeln ändrades så att åtal kunde väckas även utan angivelse från målsägande. Försök och förberedelse till brott kriminaliserades. Avsikten med den nya straffskalan var att bara allvarigare fall av piratverksamhet skulle ådömas strängare straff, medan straffmätningen för de mindre allvarliga brotten skulle bibehållas oförändrad. Lagstiftaren eftersträvade med andra ord inte en generell höjning av straffsatserna.

1994 skedde nästan motsvarande straffrättsliga lagskärpningar på det industriella rättsskyddets område. Skillnaden var den att åtal fortfarande inte kan väckas annat än efter angivelse från målsäganden samt att det ur samhällssynpunkt är särskilt påkallat att åtal väckas. Det främsta skälet till denna lagändring var den allvarliga brottsligheten på varumärkesrättens område som börjat växa fram.

Undersökningen omfattar trettioåttio domar, av vilka trettioen domar rör intrång i upphovsrätt och sju domar rör intrång i industriella rättigheter. Eftersom antalet publicerade domar som gäller immaterialrättsliga intrång är relativt få, gjorde jag en särskild undersökning av rättspraxis från Hovrätten över Skåne och Blekinge. Av de trettioåttio fallen är tjugoen avgjorda vid denna hovrätt. Av de trettioen målen som rör upphovsrätt är fem från Högsta Domstolen, tjugofem är från hovrätterna och ett mål är från tingsrätt. Av de sju domarna som gäller intrång i industriella rättigheter gäller ett mål patenträtt och de övriga sex gäller varumärkesintrång. Det begränsade antalet domar gör att man inte kan dra allt för långtgående slutsatser av materialet, utan undersökningen är snarare en kartläggning av hur straffmätningen faktiskt utförts i framförallt hovrättspraxis.

Påföljdsbestämningen i mål om intrång i immateriella rättigheter har ändrats under perioden. Detta beror dels på den betydligt allvarigare brottslighet som blivit allt vanligare under tidsperioden, dels på den nya straffskalan som införts på det upphovsrättsliga området. Påföljderna för de minst allvarliga brotten stiger svagt, medan den svårare brottsligheten tilldöms betydligt strängare straff än tidigare.

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
IFPI	International Federation of Producers of Phonograms and Videograms
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd

Inledning

Under 1980- och 90-talen har flera förändringar i skärpande riktning införts i de svenska immaterialrättsliga sanktionssystemen. Inte minst gäller detta de straffrättsliga bestämmelserna. 1982 höjdes straffmaximum för intrång i upphovsrätt från sex månader till två års fängelse. Skälet till denna ändring var främst att ny teknik gjort det möjligt att kopiera upphovsrättsligt skyddade verk på ett snabbt, enkelt och billigt sätt och med god kvalitet, vilket i sin tur hade lett till en snabbt ökande kriminalitet på området. Framförallt var det fråga om kopiering av musik med hjälp av ljudkassetter, men även olovlig kopiering av videofilmer hade börjat förekomma. Det fanns också tydliga tecken på kopplingar mellan denna piratverksamhet och annan organiserad brottslighet. Avsikten med höjningen av straffmaximum var emellertid inte att man ville uppnå en generell höjning av straffen för upphovsrättsintrång. Tanken var istället att domstolarna skulle ges en möjlighet att differentiera straffmätningen, så att särskilt allvarliga fall av framförallt den framväxande piratverksamheten skulle kunna ådömas strängare straff. Andra förändringar var att försök och förberedelse till intrång i upphovsrätt kriminaliserades och att åtalsrekvisitet ändrades, så att intrång i upphovsrätt nu kan väckas också utan angivelse ifall detta är påkallat från allmän synpunkt.

1994 förstärktes rättighetshavarnas ställning även inom området för det industriella rättsskyddet, d v s patent-, mönster-, växtförädlar-, varumärkes- och firmarätt, både vad avsåg de civil- och de straffrättsliga sanktionerna. Den viktigaste orsaken till skärpningen var att ett mycket omfattande avsiktligt kommersiellt utnyttjande av framförallt varumärken utvecklats och att det tidigare sanktionssystemet upplevdes som allt för svagt. En annan orsak var att man ville uppnå ett enhetligt system av sanktioner över hela det immaterialrättsliga området. Straffbestämmelserna fick en liknande utformning som den upphovsrättsliga, men brotten bibehölls som angivelsebrott. Det krävs fortfarande för åtal för intrång i dessa rättigheter att målsägande anger brottet till åtal *samt* att det ur samhällssynpunkt är *särskilt* påkallat att väcka åtal. Åtalspraxis var fram till 1994 mycket restriktiv.

Sedan 1970 har synen på vilka påföljder för brott som är de mest effektiva ändrats och framförallt har man försökt minska användningen av frihetsberövande straff. Ett av resultaten var att 1989 trädde nya bestämmelser i kraft vad gäller påföljdsbestämning. Ett viktigt skäl till de nya reglerna var att uppnå en enhetlig straffmätning. Vissa nyheter infördes samtidigt som det angavs i förarbetena till denna lagstiftning att det inte var meningen att några större förändringar skulle ske och att äldre praxis på området fortfarande skulle vara vägledande.

Syfte och problemställningar

Som de ovan beskrivna lagändringarna visar har synen på skydd för immateriella rättigheter ändrats under de senaste tjugo åren. Hur intrång i dessa rättigheter har behandlats i de svenska domstolarna under denna period verkar emellertid inte ha undersökts. Min uppgift har varit att försöka sammanställa och systematisera praxis för påföljdsbestämningen vid intrång i immateriella rättigheter. Det innebär att jag har undersökt hur svåra domstolarna ansett brotten vara, vilken påföljd som valts samt slutligen hur själva straffmätningen utförts. Jag har undersökt praxis på hela det immaterialrättsliga området under tidsperioden 1970 - 1997.

I det avslutande avsnittet sammanfattar jag hur brottsligheten har sett ut under tidsperioden och hur påföljderna har satts. Har lagstiftningen motsvarat utvecklingen av brottsligheten? Har lagstiftningen genomförts som det var tänkt? Har praxis ändrats vad gäller intrång i immateriella rättigheter? I så fall på vilket sätt? Märks det i val av påföljd, så att andelen fängelsedomar ökat och/eller märks det i att högre straffsatser inom respektive påföljd mätts ut? Har den eftersträvade differentieringen av straffmätningen genomförts? Dessa frågor försöker jag besvara i det sista avsnittet.

Material

Jag delar in mitt material i det upphovsrättsliga området och i området för industriellt rättsskydd. Det är den naturligaste uppdelningen med hänsyn till när lagförändringarna genomfördes. På grund av att straffskärpningen först infördes på upphovsrättens område samt att det är lättare att väcka åtal för intrång i upphovsrätt, finns det betydligt mera praxis på detta område. På det industriella rättsskyddets område finns mycket få brottmål. Tyngdpunkten i min uppsats kommer därför att ligga på upphovsrätt.

Antalet publicerade domar där någon dömts till ansvar för intrång i immateriella rättigheter är mycket litet. För att få ett större antal fall, gjorde jag en särskild undersökning av rättspraxis från Hovrätten över Skåne och Blekinge. Under perioden 1970 - 1997 dömdes till ansvar för immaterialrättsintrång i tjugo fall vid denna hovrätt.

Det totala antalet domar som undersöks i denna uppsats blev trettioåtta stycken.

På upphovsrättens område har jag sammanlagt fått fram trettioen domar, varav fem från Högsta domstolen. Tjugofem domar kommer från hovrätterna och en kommer från tingsrätt. Det finns inte något fall som gäller intrång i kretsmönsterrätt.

På området för industriellt rättsskydd finns mycket få brottmålsdomar och här har jag totalt sju domar. Sex domar rör intrång i varumärkesrätt och en gäller intrång i patenträtt. Ett av varumärkesmålen är en tingsrättsdom, de övriga kommer från hovrätterna. Det finns inte en enda dom som rör växtförädlarrätt, mönsterrätt eller firmarätt.

Det begränsade antalet domar som ingår i undersökningen gör att man inte kan dra allt för långtgående eller säkra slutsatser av dem. Vad man däremot kan göra är att konstatera hur straffmätningen rent faktiskt utförts och det är detta jag gjort.

De immaterialrättsliga sanktionerna

Immaterialrätten är den del av civilrätten som reglerar skyddet för intellektuella prestationer samt kännetecken. Immaterialrätten består av en rad lagar vilka tilldelar en person vissa rättigheter förutsatt att respektive lags kriterier är uppfyllda. De bygger alla på ensamrättskonstruktionen; rättighetshavaren får de rättigheter som specificeras i lagen, men inte några andra. På så sätt skiljer sig immaterialrätten från äganderätten. Dessa immateriella rättigheter klassas som förmögenhetsrättigheter och de behandlas som lös egendom.¹

Till varje immateriell rättighet är knutet ett system av sanktioner. I de olika lagarna finns sanktionsbestämmelser som gäller för just den typ av rättighet som regleras där. Det immaterialrättsliga sanktionssystemet är emellertid sedan lagändringen 1994, med undantag för åtalsprövningsregeln, näst intill enhetligt. Immaterialrätten tillhör det civilrättsliga området, men förutom civilrättsliga sanktioner som förbud, interimistiska åtgärder, skadestånd och säkerhetsåtgärder är intrång i immateriella rättigheter också belagda med straff. Intrång i immaterialrätt innebär en förmögenhetsöverföring som kan jämföras med stöld.² Straffbestämmelserna är tänkta att fungera som ett komplement till de civilrättsliga sanktionerna, vilka är de centrala instrumenten mot intrång i immateriella rättigheter. Särskilt på området för industriellt rättsskydd har de civilrättsliga sanktionerna i stort sett varit de enda i praktiken fungerande, på grund av den stränga åtalspraxis som hittills tillämpats.³ Detta märks på det ringa antal brottmål som finns på området. Även det civilrättsliga sanktionssystemet skärptes 1994.

Inom hela det svenska immaterialrättsliga området är straffsatsen nu två år. Som en jämförelse kan nämnas Tyskland som har en straffsats på fem år över hela det immaterialrättsliga området.⁴ I USA straffas tillverkning eller medveten hantering av "counterfeit"- varor med fem år; för upprepade brott är maximistraflet femton år.⁵ I Japan är maximistraflet för intrång i upphovsrätt och de närstående rättigheterna tre år.⁶

Sverige hade länge ett internationellt sett svagt sanktionssystem, vilket kritiserades inte minst av rättighetsinnehavarna.⁷ Kritiken bestod i att

¹Bernitz, 1995, s 214.

²Prop 1981/82:152, s 18 f.

³Se mer om detta i NIR 1992, s 251 - 269, P. Nordell: Debatt: "Om immaterialrättens sanktionssystem i beaktande av riksåklagarens beslut i överprövningsärende".

⁴P. Nordell: "1994 års revision av den svenska immaterialrättens sanktionssystem", NIR 1994, s 313, not 23.

⁵M. Levin: "Vad är counterfeiting?", NIR 1986, s 40.

⁶Olsson: Copyright, 1994, s 239.

⁷Se Koktvedgaard-Levin, 1996, s 395, Ds 1993:24, s 33 samt P. Nordell i NIR 1992 s 259 - 262.

skadeståndsbeloppen som dömdes ut var för låga och att de inte kompenserade för de stora ekonomiska skador som hann uppstå, att mycket stora skador kunde uppstå på grund av avsaknaden av interimistiska åtgärder, att straffsatserna var för låga samt att åtal väcktes för sällan.⁸

Den tekniska utvecklingen, den starka kritiken från både utländska och inhemska rättighetshavare samt Sveriges internationella förpliktelser på området, har gjort att skärpningar av det svenska immaterialrättsliga sanktionssystemet varit nödvändiga och också genomförts.

⁸Koktvedgaard-Levin, 1996, s 395 och Ds 1993:24, s 33 och 41.

1989 års straffrättsliga bestämmelser för påföljdsbestämning

Syftet bakom reformen

Den 1 januari 1989 trädde nya regler om påföljdsval och straffmätning i kraft, bl a med syfte att uppnå en mera enhetlig straffmätning.⁹ De nya bestämmelserna finns nu i 29 och 30 kap brottsbalken. Enligt dessa regler är det brottets *straffvärde* som skall bilda utgångspunkt för påföljdsbestämningen, samtidigt som man skall ta hänsyn till olika individuella omständigheter i varje enskilt fall. Tidigare avgjordes påföljdsbestämningen efter en avvägning mellan allmänpreventiva och individualpreventiva överväganden.¹⁰

Tanken med de nya reglerna var att en enhetlig påföljdsbestämningen skulle främjas. Förutsebarheten skulle förbättras genom att större krav kom att ställas på domsmotiveringar i påföljdsdelen. Straffvärdessynpunkter skulle skiljas från andra faktorer av betydelse. Frågan om vilken betydelse återfall skulle ha för påföljdsbestämningen skulle preciseras och betydelsen av återfallsbrottslighet skulle öka i vissa fall. En annan viktig punkt var möjligheten för domstolen att beakta omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än den som är motiverad av ett högt straffvärde.¹¹

Avsikten med påföljdsreformen var inte att åstadkomma någon allmän förändring i praxis. Tvärtom, menade departementschefen att äldre praxis skulle vara vägledande vid tillämpningen av de nya bestämmelserna.¹² Det är med andra ord ungefärligen denna metod för påföljdsbestämningen som tillämpats i domstolarna under hela perioden 1970 - 1997.

Riktlinjer för straffmätning och påföljdsval

Utgångspunkten vid valet av påföljd och straffmätningen är brottets straffvärde, 29 kap 1 § brottsbalken. Då detta uppskattats går man vidare till att välja påföljd, 30 kap brottsbalken. Till sist mäter man ut straffet, 29 kap 4 och 5 §§ brottsbalken. Detta är den modell domstolen skall tillämpa sedan 1989. Här nedan har jag gjort en mycket kortfattad översikt över denna

⁹Huvudbetänkande om lagstiftning om påföljdsval och straffmätning finns i SOU 1986:13-15 och förslag till lagstiftning som rör detta finns i prop 1987/88:120 och JuU 1987/88:45.

¹⁰Kommentar till brottsbalken del 1, 1995, s 20.

¹¹Stycket bygger på Hoflund, 1993, s 35 f.

¹²Prop 1987/88:120, s 38.

modell; jag gör inte en fullständig redogörelse för innehållet i dessa bestämmelser. Om inte annat anges syftar alla lagrum i detta avsnitt på brottsbalken.

Straffvärdet

I 29 kap 1 § första stycket anges att straff skall bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Då straffet bestäms skall domstolen beakta intresset av en enhetlig rättstillämpning. Då straffvärdet skall bestämmas är det uteslutande omständigheter *vid brottet* som skall beaktas. I förarbetena sägs att endast de viktigaste punkterna för straffvärdesbedömningen har angetts i lagtexten och att det finns andra faktorer som kan påverka bedömningen, exempelvis allmänpreventiva hänsyn.¹³ Detta kan vara fallet då någon brottslighet fått en sådan omfattning eller antagit "sådana mer elakartade former att praxis bör ändras".¹⁴

För att fastställa straffvärdet föreskriver 29 kap 1 § andra stycket dels objektiva, dels subjektiva kriterier. De objektiva kriterierna är den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit. Som subjektiva kriterier anges vad den tilltalade insett eller borde ha insett om gärningens innebörd samt de avsikter eller motiv som han haft med denna.¹⁵

Betydelse för straffvärdet har, förutom vad som föreskrivs för varje brottstyp, också de försvårande respektive förmildrande omständigheter som anges i 29 kap 2 och 3 §§. Särskilt intressanta för de typer av brott som blir aktuella enligt de immaterialrättsliga lagarna är de fall där den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått, 2 § 1p, och om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll, 2 § 6p.

Påföljdsvalet

Valet av påföljd bestäms dels av straffvärdet och dels av en rad andra faktorer som anges i 30 kap samt i 29 kap 5 §. Vid påföljdsvalet är det inte längre enbart faktorer vid brottet som är av betydelse, utan här väger man också in förhållanden som inträffat före och efter den brottsliga gärningen. Påföljderna är dels straffen böter och fängelse, dels de övriga påföljderna för brott villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. I 30 kap 4 § 1 st sägs att vid valet av påföljd rätten särskilt skall fästa avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Vid denna bedömning skall rätten beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap, 5 §.

Som skäl för *fängelse* anges i 30 kap 4 § andra stycket följande tre omständigheter: *högt straffvärde* där riktmärket är 1 års fängelse, då *brottets*

¹³Prop 1987/88:120, s 37.

¹⁴Prop 1987/88:120, s 37.

¹⁵Se prop 1987/88:120, s 80 f.

art anger det, t ex rattfylleri och grövre misshandel samt vid återfall i brottslighet. 1981 sänktes minimtiden för fängelse från att ha varit en månad till att bli fjorton dagar.¹⁶

Som skäl att välja *villkorlig dom*, anges i 30 kap 7 § att det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. I 30 kap 8 § ges möjlighet att avvika från huvudregeln att villkorlig dom skall förenas med böter, om den tilltalade skulle drabbas alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

I 30 kap 9 § anges som skäl att välja *skyddstillsyn* att det finns anledning att anta att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet. Ett annat skäl kan vara den tilltalades ålder, att den tilltalades sociala situation påtagligt förbättrats, att den tilltalade undergår behandling mot missbruk eller att han genomgår kontraktsvård. Om skyddstillsynen skall förenas med böter, avgörs med hänsyn till straffvärde, brottets art och återfall, enligt 30 kap 10 §.

De nuvarande reglerna som gäller *böter* utformades 1991.¹⁷ Huvudregeln är att böter döms ut i dagsböter. Om straffvärdet är lägre än 30 dagsböter döms straffet ut i penningböter. De allmänna reglerna om straffmätning i 29 kap är tillämpliga. Principerna för böter har varit i stort sett oförändrade från äldre rätt, fram till idag.¹⁸

1991 höjdes gränserna för dagsböter för att man ville att denna påföljd skulle få en utformning så att man kunde använda den som alternativ till fängelse.¹⁹ I samband med detta höjdes det maximala antalet till 150 dagsböter och minimiantalet sattes till 30 dagsböter, se 25 kap 2 §. Fram till 1992 var skalan 1 - 120 dagsböter.²⁰ Enligt de nya bestämmelserna föreslogs att fall som tidigare bestraffats med 20 dagsböter, i fortsättningen skulle ådömas 30 dagsböter.²¹ Tidigare sattes 20 - 25 dagsböter för en stor del av brottsbalksbrotten, när dessa inte var av så allvarlig karaktär, exempelvis gällde detta för snatteri.²²

Straffmätningen

Straffmätningen utförs efter brottets straffvärde samt omständigheter som anges i 29 kap 4 - 7 §§. I 29 kap 4 och 5 §§ anges vad rätten kan beakta förutom brottets straffvärde, om det behövs för att göra en korrekt straffmätning. I 4 § ges rätten möjlighet att beakta tidigare brottslighet, i den mån denna inte kunnat beaktas i tillräcklig utsträckning vid valet av påföljd. I 5 § anges punkter som rör personliga hänsyn till den tilltalade. Där anges

¹⁶KARNOV, band 2, 1997/98, s 2394. Här hänvisas till förarbetena bakom lagändringen: SOU 1981:1, prop 1980/81:44 och JuU 1980/81:32.

¹⁷Se prop 1990/91:68 och JuU 1990/91:10.

¹⁸KARNOV, band 2, 1997/98, s 2393 f.

¹⁹SOU 1986:14, s 111 f.

²⁰Kommentar till brottsbalken, del 3, 1994, s 35.

²¹Kommentar till brottsbalken, del 3, 1994, s 33.

²²Kommentar till brottsbalken, del 3, 1994, s 33.

ett flertal omständigheter som ger rätten möjlighet att sätta ett lägre straff än vad som föreskrivs för brottet.

Lagändringar på upphovsrättens område

Det upphovsrättsliga området

Till det upphovsrättsliga området räknas dels den egentliga upphovsrätten och dels vissa upphovsrätten närstående rättigheter. Skyddet för båda grupperna regleras i Lag (1960:729)²³ om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, i fortsättningen kallad upphovsrättslagen. Uppdelningen har till en del historiska orsaker och på det internationella planet går utvecklingen mot en ökad integration mellan de båda områdena.²⁴ Uppdelningen används emellertid fortfarande och flera skillnader i skyddet finns kvar.²⁵

Den egentliga upphovsrätten omfattar skydd för alla former av litterära och konstnärliga verk, vilket sedan 1989 även innefattar datorprogram.²⁶ Bestämmelserna som reglerar skydd för verk finns i upphovsrättslagens första kapitel, inskränkningarna ges i lagens andra kapitel. 1994 integrerades skyddet för fotografisk bild i upphovsrättslagen. För bilder som utgör verk gäller det starkare upphovsrättsliga skyddet, medan bilder som inte uppfyller verkskriteriet omfattas av det svagare skyddet för de närstående rättigheterna.

De närstående rättigheterna innefattar bl a skydd för utövande konstnärer, producenter, radio- och TV-sändningar, kataloger och sådana fotobilder som inte klassas som verk. Regler om detta finns i upphovsrättslagens femte kapitel. Till de närstående rättigheterna räknas också mönster i datorchips²⁷, vilka skyddas i en speciell lag, Lag (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, i fortsättningen kallad kretsmönsterlagen.²⁸ Skyddet i denna lag har en likartad uppbyggnad som det upphovsrättsliga skyddet.

Till grund för den svenska upphovsrätten ligger främst den s k Bernkonventionen från 1886, men det finns flera andra viktiga konventioner på området. Området är internationellt mycket utvecklat och

²³Utredningen till lagen finns i SOU 1956:25.

²⁴Koktvedgaard-Levin, 1996, s 57.

²⁵Koktvedgaard-Levin, 1996, s 57.

²⁶SOU 1985:51 samt prop 1988/89:85. För implementering av EG-direktivet 91/250/EEG trädde lagändringar i fråga om skydd för datorprogram i kraft 1 januari 1993, SFS 1992:1687, se prop 1992/93:48, s 1-2 samt s 110 ff. Fr o m 1998 kommer skydd för databaser införas i svensk lagstiftning som en följd av Databasdirektivet (96/9/EEG), jmf Ds 1996:71 Rättsligt skydd för databaser.

²⁷Bernitz, 1995, s 2.

²⁸Den nya kretsmönsterlagen bygger på EG-direktivet 87/54/EEG, se prop 1992/93:48, s 44 ff.

internationaliseras fortlöpande.²⁹ Den svenska internationella upphovsrättens räckvidd regleras i 60 - 62 §§ upphovsrättslagen samt i Internationell upphovsrättsförordning (1994:193). Den svenska upphovsrättsliga lagstiftningen har påverkats i stor utsträckning genom olika internationella åtaganden som Sverige gjort, bland annat har inträdet i EU haft stor betydelse.³⁰ Den främsta orsaken till den stora och ständigt växande uppmärksamhet upphovsrätten fått på senare tid är de stora ekonomiska intressen som numera ligger bakom även upphovsrätten.³¹

Straff- och åtalsbestämmelserna före 1982

Då vår nuvarande upphovsrättslag skulle införas gällde lagarna från år 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk och om rätt till verk av bildande konst, till vilka en lag om rätt till fotografiska bilder anslöt sig. Lagstiftningen ansågs föråldrad, bl a med hänvisning till utvecklingen inom film, grammofon, radio och television. Förändringar av den svenska regleringen var nödvändiga också av det skälet att Sverige skulle kunna tillträda en 1948 reviderad version av Bernkonventionen samt den 1952 ingångna Världskonventionen. Arbetet med den nya lagen genomfördes i nära samarbete med de övriga nordiska länderna. Förslaget innebar att de upphovsrättsliga bestämmelserna sammanfördes till en lag, med undantag för skyddet för rätt till fotografisk bild, vilket fortfarande reglerades i en särskild lag.³²

1960 års lag innebar en förstärkning av upphovsmannens rätt på flera sätt. Tre av dem är särskilt intressanta i denna uppsats: 1) höjningen av strafflatituden, 2) ändringen från målsägandebrott till angivelsebrott samt att 3) det subjektiva rekvisitet ändrades från enbart uppsåt till att även omfatta grov oaktsamhet. Straffbestämmelserna i de gamla lagarna var både invecklade och mycket detaljerade.³³ I den nya upphovsrättslagen knöts istället straffbestämmelserna direkt till bestämmelserna i lagens första och andra kapitel där ensamrättens innebörd anges.³⁴ I 1960 års lag utvidgades också det straffbara området genom att straffbestämmelserna även gällde obehöriga spridningsåtgärder.³⁵ Det infördes också ett andra stycke i 53 § där det gjordes straffbart att importera exemplar som framställts utom riket under sådana omständigheter att framställningen skulle varit straffbar i Sverige samt att avsikten var att sprida exemplaren till allmänheten.³⁶

²⁹J. Liedes: "Trender i upphovsrätten", NIR 1992, s 669.

³⁰Prop 1992/93:48. Se också J. Liedes i NIR 1992, s 669 - 678.

³¹J. Liedes i NIR 1992, s 669.

³²Stycket bygger på prop 1960:17, s 1-2.

³³SOU 1956:25, s 423 samt prop 1960:17, s 282.

³⁴Prop 1960:17, s 283.

³⁵Prop 1960:17, s 288.

³⁶Prop 1960:17, s 289.

Normalstraffet för direkta intrång i ensamrätten var enligt de tidigare bestämmelserna dagsböter, men för vissa lindrigare fall föreskrevs penningböter.³⁷ Nu infördes som strängaste straff *fängelse* i högst sex månader, 53 § upphovsrättslagen.³⁸ Dagsböter var tänkt att vara den normala påföljden.

Den andra viktiga förändringen var att intrång i upphovsrätt som tidigare varit ett målsägandebrott lades under allmänt *åtal*; för åtal krävdes nu angivelse från målsäganden, 59 § upphovsrättslagen.³⁹ Skälen för denna ändring var att det skydd lagstiftaren ville ge upphovsmannen i praktiken inte ansågs var tillfredsställande.⁴⁰ Orsakerna till att målsäganden ofta drog sig för att starta en process mot en intrångsgörare var att utredningarna ofta kunde bli både omfattande och dyra samt att den nyinförda rättegångsbalken ställde högre krav på parternas förmåga att föra talan, än vad den tidigare processordningen hade gjort.⁴¹ Departementschefen anförde att intrång i upphovsrätt ofta kunde medföra ekonomisk skada i samma utsträckning som vanliga förmögenhetsbrott och att det då var logiskt att upphovsmannen eller rättighetshavaren fick samma bistånd att föra process som övriga målsägande.⁴² Som särskilt skäl för denna ordning angav departementschefen att utredningarna i upphovsrättsmål ofta är mera invecklade än vid vanliga förmögenhetsbrott och att risken att målsäganden inte lyckas med utredningen då är större.⁴³ Med hänsyn till att intrång i upphovsrätt ofta berörde intressen av mera personlig art, gjordes åtal beroende av målsägandens angivelse.⁴⁴

Också *det subjektiva rekvisitet* ändrades i skärpande riktning från att ha krävt uppsåtligt handlande till att nu också omfatta grov oaktsamhet, 53 § upphovsrättslagen.⁴⁵ I utredningen föreslogs att oaktsamhet skulle göras straffbar. Detta stötte emellertid på protester vid remissbehandlingen som en alltför långtgående förändring. Departementschefen anslöt sig till remissinstanserna och hänvisade till att det på det upphovsrättsliga området ofta rörde sig om bagatellbrott där det skulle kunna framstå som stötande att ens ådöma ett lågt bötesstraff.⁴⁶ Det subjektiva rekvisitet bestämdes slutligen till grov oaktsamhet.⁴⁷

1982 års skärpta åtgärder mot intrång i upphovsrätt

³⁷Prop 1960:17, s 282.

³⁸Prop 1960:17, s 288.

³⁹Prop 1960:17, s 308.

⁴⁰Prop 1960:17, s 301.

⁴¹Prop 1960:17, s 301.

⁴²Prop 1960:17, s 307.

⁴³Prop 1960:17, s 307.

⁴⁴Prop 1960:17, s 308 samt jämför s 301.

⁴⁵Prop 1960:17, s 288.

⁴⁶Prop 1960:17, s 288.

⁴⁷Prop 1960:17, s 288.

Bakgrunden till 1982 års lagstiftning

Bakgrunden till 1982 års lagstiftning var att den olovliga exemplarframställningen på framförallt musik- och videogramområdena ökat kraftigt. I Sverige hade mål om intrång i upphovsrätt fram till mitten av 1970-talet varit relativt sällsynta, men under senare delen av 1970-talet kunde man se en tydlig ökning av piratkopiering även i Sverige och denna typ av mål började bli allt vanligare i de svenska domstolarna.⁴⁸

1976 initierade regeringen en allmän översyn över den upphovsrättsliga lagstiftningen, men på grund av den oroande utvecklingen av piratverksamheten, ansågs det nödvändigt att behandla denna fråga med förtur.⁴⁹ Det dåvarande sanktionssystemet upplevdes som bristfälligt och gav inte de möjligheter till ingripande mot denna brottslighet, som ansågs behövas.⁵⁰ Problemen utreddes i departementspromemorian Ds Ju 1981:7 "Skärpta åtgärder mot upphovsrättsintrång". Utredningens förslag till åtgärder i sanktionssystemet mottogs positivt av samtliga remissinstanser och även departementschefen uttryckte sitt fulla stöd och anslöt sig till utredningens bedömningar vad gällde behovet av att vidta kraftfulla åtgärder mot piratverksamheten.⁵¹ De lagändringar som genomfördes var i stort sett identiska med utredningens förslag. Den nya lagstiftningen trädde i kraft 1 juli 1982.

Det finns olika typer av olovlig exemplarframställning och benämningarna på dessa varierar mellan olika länder.⁵² I utredningen användes de tre grupperingarna "piracy", "counterfeiting" och "bootlegging" i fråga om olika typer av olovligt framställda fonogram, vilket var det område som ansågs mest utsatt. "Piracy" står för en förfalskning som kopierar ljuden, men som inte måste vara en exakt kopia av originalet vad gäller textetiketter och varumärken. "Counterfeiting" däremot, avser en exakt kopia, gällande alla produktens detaljer och "bootlegging" slutligen är olovlig inspelning av en konstnärns "levande" (live) framförande.⁵³ Jag kommer att använda mig av termerna piratverksamhet, piratkopiering eller olovlig exemplarframställning som samlingsnamn för förfalskningsverksamhet.

Piratkopiering av musik med hjälp av ljudkassetter hade börjat redan i mitten av 1960-talet och efterhand som kassetterna och inspelningsutrustningen förbättrats och blivit allt vanligare ökade den olovliga exemplarframställningen.⁵⁴ I utredningen bakom lagförslaget erkändes att det var svårt att få fram exakta uppgifter om omfattningen av verksamheten, men i utredningen angavs en rad uppgifter. En av de undersökningar man anförde var utförd av IFPI⁵⁵ vilken hävdade att år 1978

⁴⁸Ds Ju 1981:7, s 45.

⁴⁹Prop 1981/82:152, s 7.

⁵⁰Prop 1981/82:152, s 12.

⁵¹Prop 1981/82:152, s 10 f.

⁵²Se M. Levin i NIR 1986, s 33 - 48: "Vad är counterfeiting?"

⁵³Ds Ju 1981:7, s 36.

⁵⁴Ds Ju 1981:7, s 37.

⁵⁵International Federation of Producers of Phonograms and Videograms.

utgjorde värdet av olagliga fonogram, d v s skivor och kassetter, ca 10 procent av världsmarknaden.⁵⁶ Andra uppgifter för andelen olagliga kassetter av den totala marknaden 1978 angavs i utredningen för olika länder och regioner: 33 procent för Västeuropa (EG-länderna, Schweiz, Grekland, Portugal, Spanien och Turkiet), 14 procent för Nordamerika, 50 - 70 procent i Mellanöstern och Afrika, 60 - 80 procent i Asien och Australien samt 15 - 30 procent i Latinamerika. I länder som Grekland, Turkiet, Portugal, länderna i Asien med undantag för Japan och Hong-Kong angavs andelen olagliga inspelningar vara så hög som 80 procent. I USA var siffran 25 procent och för EG-medlemsstaterna 4 - 6 procent, utom för Italien som uppskattades ligga på 17 procent. Ytterligare uppgifter som angavs i utredningen om omfattningen av piratverksamheten som också gällde de nordiska länderna var att andelen piratkassetter räknad i procent av den totala marknaden för inspelade ljudkassetter i Sverige, Finland och större delen av Västeuropa skulle utgöra 5 - 10 procent, för Danmark, Norge, Belgien och Storbritannien under 5 procent.⁵⁷

Hotet från piratverksamheten låg inte enbart i uteblivna inkomster för rättighetshavarna, utan även i att utbudet riskerade försämrats samt att den organiserade brottsligheten engagerat sig i verksamheten. I bl a USA och Sydostasien fanns bevis för att den organiserade brottsligheten som ett led i sin verksamhet ofta använde sig av piratverksamhet.⁵⁸ Detta hade ännu inte upptäckts i Sverige och man ville förhindra en sådan utveckling.

I propositionen framhölls att det är ett viktigt samhällsintresse att slå vakt om ensamrätterna. Skälen som anfördes var att samhället har ett egenintresse i att rådande rättsregler följs, att ensamrätterna finns för att främja ett rikt och mångfacetterat kulturutbud samt att piratkopiering medför en rad skadeverkningar i flera avseenden. De skadeverkningar som lyftes fram var framförallt att grunden för upphovsmännens och producenternas inkomster rycks undan och att även detaljister och grossisters verksamhet skadas. Dessutom kan piratkopiering få negativa konsekvenser för konsumenterna i form av en lägre kvalitet på produkterna samt en svagare ställning som konsument. Departementschefen räknade också med ett avsevärt skattebortfall till skada för staten.⁵⁹

De nya straff- och åtalsbestämmelserna

Straffbestämmelserna

Straffmaximum för intrång i upphovsrättsligt skyddade rättigheter höjdes från sex månaders fängelse till fängelse i två år, 53 § upphovsrättslagen. Skälet till denna höjning var att det ansågs behövas en markering från lagstiftarens sida att samhället ser allvarligt på förfaranden som innebär

⁵⁶Ds Ju 1981:7, s 38.

⁵⁷För uppgifterna i detta stycke, se Ds Ju 1981:7, s 38-39.

⁵⁸Ds Ju 1981:7, s 39.

⁵⁹För uppgifterna i detta stycke, se prop 1981/82:152, s 10 f, jmf Ds Ju 1981:7, s 52-54.

intrång i upphovsrätten och de närstående rättigheterna.⁶⁰ Dels var det fråga om hur högt straffmaximum skulle sättas, dels var det fråga om vilken lagteknisk lösning för straffskalan som skulle väljas.

När det gällde att bestämma straffmaximum, anfördes att rättighetshavarnas inkomstmöjligheter bygger på den ensamrätt till exemplarframställning som föreskrivs i den upphovsrättsliga lagstiftningen och piratkopiering kan därför jämföras med stöld,⁶¹ för vilket föreskrivs som högsta straff fängelse i två år, 8 kapitlet 1 § brottsbalken. För grov stöld gäller strafflatituden fängelse i lägst sex månader och högst sex år, 8 kapitlet 4 § 1 st brottsbalken. För att stölden skall anses som grov skall den t ex gälla betydande värde eller innebära synnerligen kännbar skada, vilket kan vara uppfyllt i piratkopieringssituationen. Med hänvisning till denna straffskala önskade BRÅ⁶² en straffsats på mer än de föreslagna två åren.⁶³ Departementschefen ansåg emellertid att straffsatsen skulle sättas till två år med hänvisning till att straffsatserna för brott mot den immaterialrättsliga lagstiftningen av tradition legat lågt och att alltför drastiska förändringar på kriminalpolitikens område borde undvikas.⁶⁴ Däremot uteslöt inte departementschefen eventuella framtida ändringar, om det skulle visa sig behövas.⁶⁵

I utredningen förordades att man inte skulle dela in brotten i grader och departementschefen gick på utredningens linje.⁶⁶ Den lösning som skulle ge domstolarna den bästa möjligheten att utföra en flexibel straffmätning, var en glidande skala upp till två år, ansåg utredningen.⁶⁷ Straffmaximum bestämdes till två år och någon gradindelning gjordes inte heller.⁶⁸ Avsikten med höjningen av straffsatserna var inte att högre straff skulle utmätas generellt för intrång i immateriella rättigheter, utan att en möjlighet för domstolarna att utföra en mer differentierad straffmätning skulle införas. Departementschefen uttryckte syftet med ändringen som följer:

"När det i övrigt gäller frågan om straffmätningen vill jag särskilt stryka under att det främst är i fall av omfattande kommersiella olovliga utnyttjanden av skyddade verk och prestationer som det kan bli aktuellt att utnyttja de möjligheter till högre straffutmätning som de nya bestämmelserna ger. Däremot är det inte meningen att driva upp straffen för bagatellartade förseelser mot den upphovsrättsliga lagstiftningen".⁶⁹

Höjningen av straffmaximum innebar flera praktiska konsekvenser. Åtalspreskriptionen förlängdes från två till fem år, 35 kapitlet 1 § brottsbalken. Genom att inte gradindela brotten gäller denna preskriptionstid

⁶⁰Prop 1981/82:152, s 18.

⁶¹Prop 1981/82:152, s 18 f.

⁶²Brottsförebyggande rådet

⁶³Prop 1981/82:152, s 19.

⁶⁴Prop 1981/82:152, s 19.

⁶⁵Prop 1981/82:152, s 19.

⁶⁶Ds Ju 1981:7, s 72 samt prop 1981/82:152, s 19.

⁶⁷Ds Ju 1981:7, s 72.

⁶⁸Prop 1981/82:152, s 19.

⁶⁹Prop 1981/82:152, s 19.

för alla brott, alltså även de mindre allvarliga fallen. Också påföljdspreskriptionen påverkades så att den med den nya bestämmelsen blev 15 år, 35 kapitlet 6 § brottsbalken. Slutligen utökades också möjligheterna att använda sig av tvångsmedel. Med den nya straffskalan blev både häktning och anhållande möjligt, 24 kapitlet 1 § respektive 5 § rättegångsbalken.⁷⁰

Försök och förberedelse till intrång i immateriella rättigheter kriminaliserades, 53 § upphovsrättslagen.⁷¹ Straff- (och skadestånds)-bestämmelser infördes på området för de närstående rättigheterna och för spridning av olovligt tillverkat och importerat material, 57 § upphovsrättslagen.⁷²

Åtalsprövningsregeln

Den andra viktiga ändringen var att förutsättningarna för åtal ändrades så att åtal nu kunde väckas även utan angivelse från målsägandens sida om det var påkallat från allmän synpunkt, 59 § upphovsrättslagen.⁷³

Fram till 1982 fick brott mot den upphovsrättsliga lagstiftningen bara åtalas av åklagare om målsäganden angivit brottet till åtal. Detta var motiverat av att mål om intrång i upphovsrätt ofta hade en personlig karaktär och att det därför skulle vara målsäganden som skulle avgöra om åtal skulle väckas eller ej, se avsnitt 4. 2. Den tekniska utvecklingen hade nu skapat förutsättningar för masskopiering och därmed piratverksamhet. Ofta gällde denna förfalskningsverksamhet verk där ett stort antal upphovsrättsinnehavare berördes, som t ex filmverk. Denna utveckling hade medfört att den personliga anknytningen i dessa mål inte längre ansågs vara lika dominerande. Det angavs också som skäl att det var viktigt ur kulturpolitisk synpunkt att den balans som fanns inbyggd i det upphovsrättsliga regelsystemet inte rubbades.⁷⁴

Departementschefen anslöt sig även här helt till utredningens bedömningar. Departementschefen påpekade att det upphovsrättsliga regelsystemet utgör en faktor av stor betydelse i det moderna samhället och att det därför är viktigt att upphovsrättslagstiftningens regler efterlevs och att det finns möjlighet att oberoende av målsäganden kunna ingripa med straffsanktioner.⁷⁵ Detta gällde särskilt fall av omfattande olovligt kommersiellt utnyttjande av sådana rättigheter. Departementschefen påpekade emellertid att det fortfarande kan finnas upphovsrättsliga mål av personlig karaktär och att åklagarna måste vara observanta på detta då de prövar om åtal skall väckas.⁷⁶

Avslutande citat

⁷⁰Stycket bygger på Ds Ju 1981:7, s 68-70.

⁷¹Prop 1981/82:152, s 22.

⁷²Prop 1981/82:152, s 14.

⁷³Prop 1981/82:152, s 20.

⁷⁴Stycket bygger på prop 1981/82:152, s 20.

⁷⁵Prop 1981/82:152, s 21.

⁷⁶Prop 1981/82:152, s 21.

Den allmänna motiveringen avslutas av departementschefen med följande:

"Självfallet kan piratkopiering inte bekämpas effektivt bara genom straffskärpningar och andra lagstiftningsåtgärder. Av grundläggande betydelse är att polis och åklagare liksom upphovsmännens organisationer och andra berörda i framtiden ägnar stor uppmärksamhet åt piratkopieringsproblemen. Det är emellertid också nödvändigt att se till att samhället förfogar över sådana sanktionsmöjligheter att det på ett effektivt sätt kan ingripa mot överträdelser som kommer till myndigheternas kännedom."⁷⁷

Det upphovsrättsliga straffansvaret idag

Det straffbara området

De upphovsrättsliga straffbestämmelserna finns i 53 och 57 a §§ upphovsrättslagen. Lagrummen i stycket hänvisar till upphovsrättslagen. I 53 § finns huvudbestämmelsen, medan 57 a § innehåller en speciell bestämmelse om datorprogram. Straffbestämmelsen är idag utformad så att den är knuten till den beskrivning av vad som utgör upphovsmannens eller annan rättighetshavares ensamrätt så som den beskrivs i lagens 1 och 2 kapitel och genom 57 § gäller 53 § också för intrång i de närstående rättigheterna. Åtalsbestämmelsen finns i 59 §. I slutet av detta stycke har jag citerat 53, 2, 3, 57 a, samt 59 §§. Straffansvar inträder enligt 53 § första stycke i tre huvudfall:⁷⁸

- 1) Intrång i rättigheterna enligt 1 och 2 kap. Detta innebär först och främst intrång i upphovsmannens ekonomiska rättigheter enligt 2 §, under förutsättning att upphovsmannens tillstånd saknas och att någon av undantagsreglerna i 2 kap inte är tillämpliga. De rättigheter som föreskrivs här är ensamrätten att framställa exemplar av verket samt att göra det tillgängligt för allmänheten. Till denna grupp hör också brott mot upphovsmannens ideella rätt enligt 3 §, vilken omfattar rätten att framträda som verkets upphovsman samt rätten att motsätta sig kränkande behandling av verket.
- 2) Straffansvar kan också bli aktuellt för gärningar som innebär överträdelse av en föreskrift som har meddelats enligt 41 § 2 st. Detta lagrum reglerar upphovsmannens rätt att genom testamente, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar ge föreskrifter om upphovsrättens utövande samt rätt att bemyndiga annan att ge sådana föreskrifter.

⁷⁷Prop 1981/82:152, s 12.

⁷⁸Jmf Olsson: Upphovsrättslagen, 1996, s 352.

3) Det tredje fallet då straffansvar kan göras gällande enligt 53 § är vid överträdelse av reglerna i 50 §, vilken ger skydd för titlar, signaturer och pseudonymer.

53 § andra stycket föreskriver att det är otillåtet, men dock inte straffsanktionerat att kopiera datorprogram under vissa förutsättningar. Man är med andra ord inte skyddad mot andra sanktioner som skadeståndsskyldighet. Kriterierna för straffrihet för kopiering för enskilt bruk är att förlagan för kopieringen skall vara utgiven eller överlåtten, förlagan får inte användas i näringsverksamhet eller i offentlig verksamhet samt att den som kopierar endast använder kopian för sitt enskilda bruk. Skälet till att man valde att inte kriminalisera en sådan kopiering var att det skulle vara omöjligt att kontrollera att bestämmelsen efterlevdes.⁷⁹ Är dessa villkor inte uppfyllda, är kopiering av datorprogram straffbart enligt 53 § första stycket.

57 a § innehåller bestämmelser om straffbarhet i vissa fall av datorprogram, se avsnittet nedan. Högsta straffsatsen här är sex månader fängelse.

53 § tredje stycket förbjuder import av utomlands olovligt framställda exemplar av i Sverige upphovsrättsligt skyddade verk. Förutsättningarna är att framställningen hade varit straffbar här i landet och att införseln till Sverige skett med avsikt att sprida exemplaret eller exemplaren till allmänheten.

Lagtext

"53 § Den som beträffande ett litterärt eller konstnärligt verk vidtar åtgärder, som innebär intrång i den till verket enligt 1 och 2 kap. knutna upphovsrätten eller som strider mot föreskrift enligt 41 § andra stycket eller mot 50 §, döms, om det sker uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst två år.

Den som för sitt enskilda bruk kopierar ett datorprogram som är utgivet eller av vilket exemplar har överlåtit med upphovsmannens samtycke, skall inte dömas till ansvar, om förlagan för kopieringen inte används i näringsverksamhet eller offentlig verksamhet och han inte utnyttjar framställda exemplar av datorprogrammet för annat ändamål än sitt enskilda bruk.

Vad som sägs i första stycket gäller också, om någon till Sverige för spridning till allmänheten för in exemplar av verk, där exemplaret framställts utomlands under sådana omständigheter att en sådan framställning här skulle ha varit straffbar enligt vad som sägs i det stycket.

Den som har överträtt ett vitesförbud enligt 53 a § får inte dömas till ansvar för intrång som omfattas av förbudet.

⁷⁹Prop 1992/93:48, s 111 samt 131 - 135.

För försök eller förberedelse till brott som avses i första och tredje styckena döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken." Lag 1994:233.

2 § Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som nedan stadgas, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik.

Såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivras.

Verket göres tillgängligt för allmänheten då det framföres offentligt, så ock då exemplar därav utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större krets.

3 § Då ett exemplar av ett verk framställs eller verket göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas i den omfattning och på det sätt god sed kräver.

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen med bindande verkan eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

57 a § Den som i annat fall än som avses i 53 § säljer, hyr ut eller för försäljning, uthyrning eller annat förvärvssyfte innehar ett hjälpmedel som är avsett endast för att underlätta olovligt borttagande eller kringgående av en anordning som anbringats för att skydda ett datorprogram mot olovlig exemplarframställning, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Lag 1992:1687.

59 § Brotts som avses i denna lag får åtalas av åklagare endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Överträdelse av stadgandet i 3 § eller av föreskrift enligt 41 § andra stycket må städse beivras av upphovsmannens efterlevande make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led eller syskon.

Egendom varom i 55 § sägs må, där brott som avses i denna lag skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i brottmål i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning. Lag 1982:284.

Praxis på upphovsrättens område

Inledning

Det totala antalet domar där den tilltalade dömts för intrång i upphovsrätt är trettioen stycken. Dessa delade jag in i undergrupper efter intrångets karaktär vilket gav fem grupper (samt två restfall) av varierande storlek, med allt från tre till tolv avgöranden i varje. De olika grupperna har jag kallat kränkning av upphovsmannens konstnärliga anseende och egenart (3 st), olovligt framförande av musikverk (7 st), restgrupp (2 st), piratverksamhet (12 st), olovlig publicering (4 st) samt slutligen datorrelaterade upphovsrättsliga intrång (3 st). Den sista gruppen hade kunnat hänföras till piratgruppen, men jag ville se om det fanns något som särskilt utmärkte dessa mål och gjorde därför en egen grupp av de tre fallen. Jag placerade grupperna i kronologisk ordning och så presenterar jag också avgörandena inom respektive grupp. I slutet av varje grupp gör jag en jämförelse av hur påföljdsbestämningen utförts i de olika målen. I de fall det finns något avgörande från Högsta Domstolen, kommenterar jag kort den fråga som var uppe till prövning, även om den inte rör påföljdsbestämningen.

Min avsikt var från början att dela in respektive undergrupp i dels domar som avgjorts före straffhöjningen 1982 och dels domar som avgjorts efter denna, för att kunna jämföra straffmätningen vid samma typ av intrång före respektive efter lagändringen. Det visade sig att det inte gick att göra en sådan jämförelse. De olika intrångstyperna förekommer inte jämnt spridda under tidsperioden 1970-1997, utan avlöser snarare varandra. Det är t ex enbart under de första fem åren det förekommer domar i det material jag undersökt, som rör kränkning av upphovsmannens anseende och egenart. På samma sätt är intrång genom olovligt framförande av musikverk koncentrerat till mitten av 1970-talet. Olovlig publicering förekommer bara efter 1982, liksom datorrelaterade upphovsrättsliga intrång. Grupp fyra, som jag kallar piratverksamhet, är den ojämförligt största och det är också den enda grupp inom vilken det finns domar både före och efter 1982. Detta är också den mest intressanta gruppen tycker jag, eftersom det var just denna typ av intrång lagstiftaren ville stoppa genom straffskärpningen 1982. I piratgruppen finns fyra avgöranden från tiden före 1982, vilka alla ligger i tiden precis före lagändringen. De övriga åtta målen sträcker sig fram till 1996. För uppgift om domarnas målnummer, se rättsfallsförteckningen.

Jag har alltså inte kunnat göra riktigt den jämförelse som jag tänkte från början, men å andra sidan tycker jag att det är intressant att se ett så tydligt mönster av brottsutvecklingen även i det relativt lilla material jag

undersöker. Och vad gäller piratverksamheten går det i viss mån att göra en sådan jämförelse.

Jag har också tagit med ett par rader i slutet av varje rättsfall där jag anger vem målsäganden var, vad som yrkats i skadestånd och vad som dömdes ut av domstolen i den mån jag haft uppgifter om detta. Att undersöka skadeståndet i sig ingår inte i min uppgift, men det kan vara av intresse för bestämningen av skadans storlek, vilket har betydelse för straffvärdet.

Kränkning av upphovsmannens anseende och egenart

Målen i denna grupp gäller alla brott mot 3 och 53 §§ upphovsrättslagen, vilket innebär att kränkning av upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart har skett. De domar som rör denna typ av intrång är från åren 1970 - 1975. Jag skulle vilja kalla detta en gammaldags typ av upphovsrättsintrång, därför att mål om brott mot 3 § upphovsrättslagen är relativt ovanliga nuförtiden. Jag har läst tre domar, en från Högsta Domstolen, en från Hovrätten över Skåne och Blekinge samt ett fall från Stockholms Rådhusrätt. Det sistnämnda fallet tog jag med för att få lite mer material till gruppen och vad jag kan se avviker det inte från de övriga vad avser straffmätningen. Bötessatserna ligger på 15 - 25 dagsböter. I HD prövades huruvida något skulle utgöra parodi eller travesti.

Domsreferat

Stockholms Rådhusrätt, dom den 16 november 1970: "Jag är nyfiken - gul"

Det upphovsrättsliga intrånget bestod i att den tilltalade, ställföreträdare för Sandrew Film & Teater AB, låtit visa filmen "Jag är nyfiken - gul" och därigenom offentliggjort en komposition av Egon Zandelin, "Denne Gud, Han är vår Far", i ett sådant sammanhang att Zandelins litterära och konstnärliga egenart kränkts. Kränkningen bestod i att denna komposition spelades under 24 sekunder, samtidigt som filmen visade en scen av "samlagskaraktär", som Rådhusrätten rubricerade den. Filmen hade visats på olika biografier i landet under perioden 6 mars 1968 till och med oktober 1968.

Rådhusrätten ansåg att kränkningen inte var så ringa att den kunde lämnas helt obeaktad, och ansåg det vara grovt oaktsamt av den tilltalade att inte undersöka vem upphovsmannen var och be denne om tillstånd. Då påföljden skulle bestämmas bedömde Rådhusrätten det som förmildrande omständigheter dels att kränkningen inte kunde anses särskilt långtgående, dels att då upphovsmannen ingripit, filmen ändrats "tämligen snabbt". Straffet sattes till 20 dagsböter à 100 kr.

Zandelin yrkade 15000 kr i skadestånd. Den tilltalade vitsordade 3000 kr som skäligt och det var också vad domstolen dömde ut.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 24 mars 1975: "Helsingborgs Dagblad"

Målet gällde en teckning gjord av den redaktionelle tecknaren på tidningen "Helsingborgs Dagblad". Teckningen var publicerad i tidningen den 19 mars 1972 som ett inlägg i de diskussioner som pågick kring hur Helsingborgs nya teater skulle utformas. Teckningen var utförd uteslutande för tidningen och den var också försedd med tecknarens signatur. Avsikten med teckningen var att ge en positiv helhetsbild över den planerade nya teaterbyggnaden och den närmaste omgivningen. Tidskriften "Helsingborgsliberalen" publicerade därefter utan medgivande från varken upphovsmannen eller tidningen "Helsingborgs Dagblad" denna teckning försedd med ändringar utförda av den tilltalade. Teckningen var fortfarande försedd med upphovsmannens signatur, men bilden gav nu en negativ helhetsbild av det ursprungliga motivet. Avsikten med denna teckning var att påverka opinionen att behålla den dåvarande teaterbyggnaden, vilket ju var det motsatta mot vad syftet med ursprungsteckningen var. Detta ansågs kränkande mot upphovsmannens anseende och egenart enligt 3 § upphovsrättslagen.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten, vilken sedan fastställdes i Hovrätten över Skåne och Blekinge. Påföljden bestämdes till 15 dagsböter à 25 kr. Tingsrätten ansåg att kränkningen inte varit uppsåtlig, men grovt oaktsam på grund av att den tilltalade inte undersökt tillåtligheten av förfarandet. Tingsrätten ansåg att det som låg den tilltalade till last inte var av mer "svårartad beskaffenhet", på grund av att teckningen hade offentliggjorts i ett sådant sammanhang att den fått karaktären av ett inlägg i en politisk fråga. Tingsrätten menade att kravet på straffrättsliga reaktioner mot obehöriga förfaranden i fråga om upphovsrättsligt skyddade verk borde ställas lägre i fråga om verk av sådan karaktär än då det gäller verk beträffande vilka de rent konstnärliga intentionerna är de primära. Med hänvisning till detta sattes en relativt låg bötessats.

Tecknaren yrkade 1000 kr i skadestånd. Tingsrätten förpliktigade den tilltalade att betala 300 kr.

Högsta Domstolen, dom den 12 december; NJA 1975 s 679: "Sveriges Flagga"

I "Sveriges Flagga" bestod intrånget i att den tilltalade låtit framställa och sedan sprida en grammofonskiva med en sång som ansågs kränka verket "Sveriges Flagga". Till skivan hörde ett häfte med text till sångerna på skivan. Skivan och häftet spreds i ca 200 exemplar, av vilka ca 150 på den öppna marknaden. En av sångerna på skivan framfördes till Hugo Alfvéns musik till Karl-Gustav Ossiannilssons dikt "Sveriges Flagga". Första

textraderna i sången på skivan överensstämde helt med första raderna i Ossiannilssons dikt, vilken löd "Flamma stolt mot dunkla skyar", men texten i övrigt var helt olik originalet. Genom att låta sången i övrigt framföras med en helt annan och grovt förvanskad text, som "utmynnar i skymfning av ett annat lands flagga", ansåg åklagaren att den tilltalade uppsåtligt eller i vart fall av grov oaktsamhet, kränkt såväl Ossiannilssons som Alfvéns konstnärliga anseende och egenart. Den tilltalade hävdade att han inte haft uppsåt att kränka upphovsmännen då han framställt och spridit skivan och att han genast låtit stoppa spridningen av skivan och förstöra framställningsmaterialet, då han fått reda på att han gjort sig skyldig till något otillåtet.

Straffmätningen utfördes i Stockholms Tingsrätt och fastställdes av både Svea Hovrätt och Högsta Domstolen. Den tilltalade dömdes enligt 3 § 2 st och 53 § 1 st upphovsrättslagen för intrång i upphovsrätt till 25 dagsböter à 20 kr. Tingsrätten ansåg att brottet inte begåtts uppsåtligt utan av grov oaktsamhet. "Vid fastställande av påföljd för detta brott beaktar tingsrätten såsom i viss mån mildrande, att Lind på sätt nyss angivits genast efter påpekande vidtagit åtgärder till förhindrande av ytterligare spridning."

I HD kommenterades något vad som skall utgöra parodi och travesti. HD uttalade då att det upphovsrättsliga skyddet värnar om enskildas intressen och att detta skydd inte skall försvagas på grund av att ett verk använts för att föra fram ett politiskt budskap, åtminstone inte om upphovsmannen själv inte deltar i debatten. Kontentan var att man inte automatiskt skall sänka de upphovsrättsliga kraven på det som för fram ett politiskt budskap, och i synnerhet inte om upphovsmannen till det skyddade verket inte själv varit engagerad i frågan.

Sammanfattning

Detta är en liten grupp av fall, där det i samtliga domar satts låga bötesatser som påföljd. Antalet dagsböter som kunde sättas enligt då gällande regler var 1 - 120 st, men inte i något fall i det material jag undersökt understiger påföljden 10 dagsböter. Den lägsta bötesatsen i den här gruppen är 15 dagsböter. Det finns några likheter mellan fallen. Kränkningarna har begåtts genom grov oaktsamhet och det finns förmildrande omständigheter i samtliga fall. Påföljden i domarna ligger på 20, 15 respektive 25 dagsböter. Det inte fråga om några allvarliga brott i den här gruppen.

I två av fallen skrev domstolarna uttryckligen att det inte var fråga om några allvarliga kränkningar. I *Helsingborgs Dagblad från 1975* och *Jag är nyfiken - gul från 1971* uttryckte domstolarna att det inte var fråga om intrång av någon mera svårartad beskaffenhet respektive att kränkningen inte kunde anses ha varit särskilt långtgående. I *Sveriges Flagga från 1975* uttrycks inte detta och där är också straffsatsen högst.

Som förmildrande omständigheter i övrigt anges i *Sveriges Flagga* och *Jag är nyfiken - gul*, att intrångsgöraren i båda fallen snabbt upphört med intrånget sedan han fått klart för sig otillåtligheten i sitt handlande.

Olovligt framförande av musikverk

Samtliga fall gäller intrång i upphovsrätt enligt 2 och 53 §§ upphovsrättslagen för otillåtet tillgängliggörande för allmänheten. Målen är från perioden 1971-1976 och antalet domar är sju stycken. De flesta av fallen i gruppen är ganska oskyldiga. I alla målen dömdes den tilltalade för brott genom grov oaktsamhet, men i ett par fall kan man misstänka uppsåt hos gärningsmannen. I de flesta av fallen är brotten begångna utan syfte att få ekonomisk vinning av intrånget. Det handlar också i de flesta av fallen om intrång i liten eller åtminstone relativt liten skala. De två domarna från Högsta Domstolen rörde frågan om gärningsmannaskap enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Straffmätningen i dessa domar ägnades inte någon särskild uppmärksamhet. Straffsatserna ligger mellan 10 och 40 dagsböter.

Domsreferat

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 28 juni 1971: "Värdshuset Bialitt"

Det upphovsrättsliga intrånget bestod i att den tilltalade i sin kaféerörelse under perioden april till och med september 1969, vid ett flertal tillfällen, ungefär en gång i veckan, hade framfört upphovsrättsligt skyddade musikverk för allmänheten, dels med orkester och dels med grammofon. Detta hade skett utan tillstånd av STIM, vilken hade upphovsrätten till de verk som framförts. Den tilltalade hade uppgivit att han fått besked av en tjänsteman på STIM att STIM inte var intresserat av den musik han tänkte spela i sin verksamhet. Den tilltalade kunde inte visa detta.

I Landskronas domsagas häradsrätt dömdes den tilltalade till 40 dagsböter à 8 kr, men hovrätten satte ned boten till 25 st à 8 kr. Detta berodde till en del på att hovrätten inte ansåg det visat att musik framförts också under oktober, vilket häradsrätten hade gjort. Utöver detta ansåg hovrätten att "omständigheterna får anses mildrande", dock utan att ange exakt vad den syftade på. Domstolen ansåg antagligen att brottet inte begåtts uppsåtligt och att brottsligheten inte varit av någon större omfattning.

STIM yrkade totalt 260 kr i skadestånd och detta skadestånd dömdes också ut av både tingsrätten och hovrätten.

*Högsta Domstolen, dom den 12 december 1973, NJA 1973 s 699:
"Hammerska ladan"*

Intrånget bestod i att den tilltalade vid sju olika tillfällen under tiden den 7 - 28 augusti 1970 anordnat offentliga danstillställningar, då det olovligen framförts musikverk, till vilka STIM hade upphovsrätt. Intrånget hade begåtts genom grov oaktsamhet.

Frågan som var uppe till avgörande i det här målet gällde det upphovsrättsliga gärningsmannskapet. Danstillställningarna hade anordnats av en boxningsklubb, vars ordförande fått i uppdrag av klubben att ordna danstillställningarna. Ordföranden i denna klubb ansökte om tillstånd hos polisen att ordna danser och beviljades ett sådant. I tillståndsbeviset angavs utan någon inskränkning klubbens ordförande som ansvarig anordnare. Ordföranden uppdrog sedan muntligt åt sin son att genomföra tillställningarna eftersom han ansåg att sonen hade bättre erfarenhet av detta. Sonen åtalades för intrång i upphovsrätt, men på grund av att denne inte fanns angiven som ansvarig anordnare i tillståndsbeviset frikändes han från ansvar både i tingsrätten och i hovrätten. Riksåklagaren frågade nu Högsta Domstolen hur kretsen av ansvariga skulle bestämmas. Riksåklagaren ansåg att upphovsrättslagen skulle vara utgångspunkt för denna bedömning och att denna lag är skriven så att en mycket vid personkrets skall kunna ställas till ansvar. Riksåklagaren argumenterade utifrån detta för att gärningsmannakretsen skall omfatta alla som vidtagit någon åtgärd som innebär intrång i upphovsrätten under förutsättning att de subjektiva rekvisiten är uppfyllda. Som ytterligare argument anförde Riksåklagaren praktiska skäl; det kan vara svårt att få tag i den som är "mest ansvarig" och åklagaren ska då kunna åtala en annan av de ansvariga.

Den tilltalade fälldes till ansvar i HD och straffet sattes till 25 dagsböter à 10 kr. HD fastslog i sina domskäl att den tilltalade självständigt genomfört danserna och med hjälp av klubbmedlemmar skött de praktiska arrangemangen vid tillställningarna. Under dessa förhållanden ansåg HD att den tilltalade, oavsett om han var att anse som anordnare av tillställningarna i formell mening, var ansvarig för det upphovsrättsliga intrång som begåtts vid dessa tillställningar.

STIM yrkade ersättning med 800 kr jämte ränta. Den tilltalade medgav skadeståndsyrkandet i tingsrätten.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 14 februari 1974: "Olofströms Fritidsklubb"

Också i detta mål begicks intrånget genom att upphovsrättsligt skyddade musikverk framförts vid danstillställningar anordnade för allmänheten och detta hade skett utan tillstånd från STIM. Åtalet gällde två tillfällen. Danserna ordnades av ideellt verkande organisationer och inträde togs enbart vid två tillfällen för att klubben inte skulle gå med förlust. Tingsrätten friade den tilltalade på grund av att den ansåg att han inte varit grovt oaktsam, utan bara oaktsam.

Hovrätten däremot fällde den tilltalade för intrång i upphovsrätt begånget genom grov oaktsamhet. På grund av att danserna ordnats utan att den tilltalade förvärvat sig om rättsläget, ansåg hovrätten att den tilltalade förfarit grovt oaktsamt. Hovrätten ansåg emellertid att omständigheterna i målet var mildrande och bötesstraffet sattes till 10 dagsböter à 15 kr. Hovrätten angav emellertid inte exakt vilka omständigheter den menade var mildrande, men det bör ha varit av betydelse att det olovliga framförandet av musikverken bara skett vid två tillfällen, att intrånget inte skett uppsåtligt och att intrånget inte skett i vinstsyfte.

STIM yrkade skadestånd med 180 kr, varav 100 kr utgjorde ersättning för utredningen av intrånget och 80 kr utgjorde ersättning för avgifterna vid de båda tillfällena. Den tilltalade medgav skadeståndsyrekanalen.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 12 maj 1975:
"Strandpaviljongen"*

Den tilltalade hade här gjort sig skyldig till upphovsrättsintrång vid sexton tillfällen då han i sin förvärvsverksamhet anordnat offentliga danstillställningar. Vid dessa tillställningar hade orkestrar framfört musikverk till vilka STIM hade upphovsrätten och anordnaren hade inte STIM:s tillstånd. Målet angavs till åtal av STIM.

Den tilltalade dömdes i hovrätten till 20 dagsböter à 5 kr. Att den tilltalade hävdade att han inte känt till att man måste ha tillstånd från STIM och att polisen inte upplyst honom om detta ens på en direkt fråga, tillmättes inte någon betydelse för bedömningen av ansvarsfrågan. Däremot kan det kanske ha spelat roll för straffmätningen eftersom bötesstraffen är relativt låga. Domen var mycket kort och någon motivering till straffmätningen i övrigt gavs inte.

Svea Hovrätt, dom den 17 november 1975: "Pizzeria Napoléon"

Intrånget i målet bestod i att den tilltalade under tiden 1 juli 1973 -1 juli 1974 tillåtit trubadurer framföra upphovsrättsligt skyddad musikverk i sin restauranglokal, utan att tillstånd från STIM fanns. Den tilltalade hade inte uppdragit åt de som framförde musiken att spela och han hade inte heller gett dem arvode. Den tilltalade hade låtit de som ville spela att göra reklam för sina spelningar. Det anges inte i domen vid hur många tillfällen intrånget skall ha skett, men STIM yrkade ersättning för sju utannonserade tillfällen. Den 24 maj 1974 hade STIM en av sina kontrollanter på restaurangen och han intygade att det då spelats upphovsrättsligt skyddad musik.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten och fastställdes sedan av hovrätten. Domstolen satte straffet till 15 dagsböter à 25 kr. Tingsrätten ansåg det klarlagt att musiken framförts med den tilltalades tillstånd under sådana omständigheter att det varit fråga om offentliga tillställningar. Eftersom tillstånd från STIM inte söktes var den tilltalade ansvarig i enlighet med

åtalet. Antagligen ansåg domstolen att det subjektiva rekvisitet var grov oaktsamhet, men det anges inte uttryckligen i domen. Att den tilltalade inte betalat ersättning till dem som spelade hade inte någon betydelse för ansvarsfrågan, ansåg tingsrätten.

STIM yrkade skadestånd med totalt 76 kr, av vilka 56 kr avsåg musik-ersättning för sju utannonserade tillställningar och 20 kr avsåg kostnader i samband med kontrollen de 24 maj 1974. Yrkandet bifölls.

Svea Hovrätt, dom den 28 januari 1976: "Hillsta sporthall"

Intrånget i det här fallet bestod i att den tilltalade under tiden september 1973 - maj 1974 anordnat 55 offentliga tillställningar i Sporthallen i Hillsta och vid dessa tillställningar hade musikaliska verk som var upphovsrättsligt skyddade framförts. Upphovsrätten till verken tillkom STIM och den tilltalade hade inte STIM:s tillstånd. Tillställningarna hade skett i den tilltalades firma och den tilltalade var personligen ansvarig för genomförandet av arrangemangen. Den tilltalade kände till att tillstånd från STIM krävdes, men han brydde sig inte om att kontakta STIM och han tecknade inte heller kontrakt med organisationen ens sedan de uppmanat honom till detta. Den tilltalade uppgav som skäl till att han aldrig ingick något avtal för att han avsåg att upphöra med danstillställningarna. Eftersom han hade bokat danser för hela våren fortsatte verksamheten till och med den 10 maj.

Domstolen ansåg att intrånget skett åtminstone av grov oaktsamhet. Straffet sattes till 40 dagsböter à 5 kr. I förhållande till de övriga domarna från 1970-talet är detta en relativt hög bötessats. Tingsrätten motiverar inte straffmätningen mer ingående än att den slår fast att intrånget skett och att den tilltalade varit ansvarig samt förfarit grovt oaktsamt. Tingsrättens dom fastställdes senare av hovrätten.

STIM yrkade totalt 4212 kr i skadestånd. Av dessa avsåg 4162 kr ersättning för framförd musik och 50 kr avsåg kostnader. Skadeståndsyrkandet bifölls av tingsrätten och domen fastställdes av hovrätten.

Högsta Domstolen, dom den 9 mars 1976; NJA 1976 s 43: "Club Nana"

Intrånget bestod i att upphovsrättsligt skyddad musik hade framförts under perioden den 1 juni - 31 juli 1972 vid offentliga tillställningar på "Club Nana", utan att tillstånd från STIM fanns. Varken i domen eller i åtalet anges vid hur många tillfällen intrång skett, men klubben verkar ha haft verksamhet minst ett par gånger i veckan.

Frågan som skulle avgöras i HD gällde gärningsmannaskapet. Riksåklagaren undrade vilken straffrättslig betydelse det skulle tillmätas att någon stod som den formelle anordnaren till en tillställning där upphovsrättsbrott begåtts, utan att själv vara huvudgärningsman. Riksåklagaren ansåg att den formelle anordnaren hade en speciell ställning

jämfört med övriga tänkbara gärningsmän och att denna ställning skulle innebära en plikt att förhindra lagöverträdelse, även när dessa inte sanktionerats i ordningslagstiftningen. Om den formelle anordnaren inte skulle vara skyldig att ingripa mot lagöverträdelse, skulle det skapas gynnsammare möjligheter för brottsligheten om denna bedrevs i samband med tillställning eller offentlig sammankomst än i andra fall. Förutsättningen var förstås att de subjektiva rekvisiten hos anordnaren är uppfyllda.

HD ansåg det utrett att den tilltalade inte deltagit i klubbens verksamhet, att han inte haft någon ekonomisk vinning av den och att den inte drivits för hans räkning eller för någon han företrädde. Däremot ansåg HD att den tilltalade utövat viss tillsyn över verksamheten eftersom han besökt klubben regelbundet en till två gånger i veckan. Genom att den tilltalade ställt sig som den formelle anordnaren hade han gjort det möjligt att driva klubben, vilket bland annat innefattade framförande av musik. Att det spelats musik på klubben hade den tilltalade fått kännedom om vid sina besök där och därmed ansåg HD att det var hans plikt som anordnare att se till att erforderligt tillstånd för dessa framföranden fanns. Genom underlåtenhet i vart fall av grov oaktsamhet ansåg HD därför att den tilltalade gjort sig skyldig till intrång i upphovsrätt och fastställde tingsrättens dom ifråga om straffmätningen, d v s 10 dagsböter à 10 kr.

Vid straffmätningen ansåg tingsrätten att med hänsyn till omständigheterna i målet den tilltalade skulle ådömas ett lindrigt bötesstraff och att dagsboten skulle jämkas. Tingsrätten preciserade inte heller här vilka omständigheter den syftade på, men den konstaterade att den tilltalade inte varit huvudgärningsman, att brottet inte begåtts uppsåtligt och att han inte tjänat något på verksamheten.

STIM yrkade 2150 kr i skadestånd, varav 2000 kr var ersättning för musikframföranden och 150 utgjorde utredningskostnader. HD godkände 500 kr som skäligt belopp.

Sammanfattning

Straffmätningen

Även i den här gruppen finns bara påföljden böter och de flesta bötesatserna är låga eller mycket låga. I tre fall är straffsatserna mycket låga, 10 - 15 dagsböter. I de övriga fyra målen föreskrevs straffsatser på 20 - 40 dagsböter. Den första gruppen kommer då att bestå av *Olofströms Fritidsklubb från 1974*, *Pizzeria Napoléon från 1975* och *Club Nana från 1976*. I den andra gruppen finns *Strandpaviljongen från 1975*, *Värdshuset Bialitt från 1971*, *Hammerska ladan från 1973* samt *Hillsta Sporthall från 1976*.

Också här var bötesintervallet 1 - 120 dagsböter. I alla mål, utom i ett, sattes mycket låga antal dagsböter. I *Hillsta Sporthall* sattes 40 dagsböter,

vilket är den högsta bötesatsen som sattes under de fall som avgjordes under 1970-talet.

Antal dagsböter: 10 - 15

I den första gruppen finns i alla fallen mildrande omständigheter, vilket också uttalas av domstolarna som utför straffmätningen i fallen, men där de inte anger exakt vilka omständigheter de syftar på. Bötesatsen är i två av målen 10 dagsböter, och i ett 15 dagsböter. Det var inte fråga om några allvarliga brott: intrången är ganska obetydliga och skadan är också ringa, brottet begicks inte med uppsåt och gärningsmännen har inte gjort någon ekonomisk vinst på brottsligheten. I *Olofströms Fritidsklubb* begicks intrånget i en ideell organisations verksamhet. I *Club Nana* var den tilltalade bara formellt ansvarig.

Den enda möjliga påföljden var böter, och eftersom det inte fanns några försvärande omständigheter, sattes bötesatsen mycket lågt.

Antal dagsböter: 20 - 40

Även här ligger bötesatserna lågt, men man kan se en och annan omständighet som gör att bötesatsen sätts något högre. Här är det fråga om något mer omfattande intrång och något större skada orsakad. Inte någon av de tilltalade döms för uppsåtligt brott, även om jag tycker att den tilltalade i *Hillsta Sporthall* betedde sig som om han begått brottet uppsåtligen.

I två fall dömdes 25 dagsböter ut, i *Värdshuset Bialitt* och i *Hammerska ladan*. I det förra fallet rörde det sig om ungefär tjugofem tillfällen under en period av fem månader. I denna dom tyckte hovrätten att det fanns förmildrande omständigheter, dock utan att ange vilka. Gissningsvis syftade domstolen på att brottet inte begåtts uppsåtligen och att intrånget inte varit så omfattande. STIM begärde inte så heller mycket i ersättning. I det senare fallet var det fråga om sju tillfällen under en knapp månad. HD kommenterade inte straffmätningen.

Den högsta bötesatsen var 40 dagsböter och den dömdes ut i *Hillsta Sporthall*. Här gällde det ett mer omfattande brott. Den person som ordnade de offentliga tillställningarna kände till att man måste ha tillstånd från STIM och antalet danstillställningar var många, femtiofyra stycken. Domstolen skrev i sin dom att brottet begåtts åtminstone av grov oaktsamhet. Den tilltalade visste om att han hade skyldigheter enligt upphovsrättslagen, men underlät att ta kontakt med STIM, och underlät också att skriva kontrakt med organisationen sedan STIM uppmanat honom att teckna kontrakt. Detta i kombination med antalet danstillställningar och att den tilltalade tjänat pengar på verksamheten gjorde att bötesatsen sattes högre.

Inte heller i den här gruppen fanns anledning att ge annan påföljd än böter.

Slutsats

En slutsats man kan dra av samtliga domar i den här kategorin är att det per definition är grovt oaktsamt att ordna offentliga tillställningar där musik framförs utan att ta reda på vilka skyldigheter man har enligt upphovsrättslagen i egenskap av arrangör. Att man försökt men misslyckats har inte någon betydelse för ansvarsfrågan, men det borde kunna spela roll för straffmätningen därför att det tyder på att den tilltalade inte haft uppsåt att begå brott.

HD-fallen

Två av fallen är domar avgjorda av Högsta Domstolen, och båda gäller det upphovsrättsliga gärningsmannaskapet. I dessa båda fall klargjordes frågor kring vilken personkrets som kan ställas till ansvar enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Fallen var *Hammerska ladan, 1973* och *Club Nana, 1976*. En slutsats man kan dra av dessa mål är att en mycket vid personkrets omfattas: alla som vidtagit åtgärd som inneburit intrång i upphovsrätt, oavsett om man står som formell arrangör, omfattas, se *Hammerska ladan*. I *Club Nana* fastslogs att man som formell anordnare enligt ordningslagstiftningen blir ansvarig för brott mot upphovsrättslagen som begåtts i sådan verksamhet oavsett om man själv utfört gärningen. Förutsättningen är i båda fallen att de subjektiva rekvisiten hos den tilltalade är uppfyllda.

Restgrupp

I den här gruppen av mål har brott mot upphovsmannens ensamrätt enligt 2 och 53 §§ upphovsrättslagen att framställa exemplar av sitt verk samt att besluta om att göra verket tillgängligt för allmänheten begåtts. Dessa domar är också från mitten av 1970-talet. Straffsatserna är 20 dagsböter. Straffmätningen i båda domarna är mycket kortfattad.

Domsreferat

Svea Hovrätt, dom den 17 april 1974: "Observer 17"

Målet gällde en upphovsrättsligt skyddad båt, Observer 17. Intrångsgöraren hade framställt gjutformar av båten och dessa gjutformar hade den tilltalade sedan hyrt ut till fyra eller fem personer så att de kunde bygga sin egen båt. Den tilltalade hade gjort vissa mindre ändringar i gjutformarna men de var inte tillräckliga för att ett nytt verk skulle ha uppstått, ansåg domstolen. Brottet ansåg domstolen hade skett med uppsåt och domstolen dömde den tilltalade till 20 dagsböter à 15 kr. Straffmätningen skedde i tingsrätten och fastställdes av hovrätten. Straffmätningen motiverades inte i domskälen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 10 juni 1977: "Funnen lycka"

I det här fallet hade intrånget begåtts genom att den tilltalade gett ut en grammofonskiva med musik som utgjorde olovlig efterbildning av upphovsrättsligt skyddade musikverk. Straffmätningen utfördes av hovrätten. Denna ansåg i sin bedömning att den tilltalade hade handlat i varje fall grovt oaktsamt. Domstolen satte straffet till 20 dagsböter à 20 kr utan att ange någon direkt motivering. Domstolen konstaterade att den tilltalade vetat om att han haft skyldigheter mot STIM.

NCB som var målsägare yrkade skadestånd på 200 kr i vederlag för utnyttjandet, vilket också utdömdes av hovrätten.

Piratverksamhet

Brotten i gruppen gäller 2 och 53 §§ upphovsrättslagen och täcker in både otillåten exemplarframställning och otillåtet tillgängliggörande av verket för allmänheten. Gruppen består av tolv avgörande, av vilka elva kommer från Hovrätten över Skåne och Blekinge och ett från Svea Hovrätt. Tyvärr finns det inte något fall från Högsta Domstolen. Intrångstypen är just den som lagstiftaren 1982 siktade på att förhindra genom de nya bestämmelserna.⁸⁰ Av de tolv fallen rör alla utom ett videokopior; detta gäller LP-skivor. Målen i gruppen är från 1981 - 1996 och fyra av fallen avgjordes enligt den gamla lagstiftningen. I de här domarna ser man en klar höjning av straffsatserna, med som högst fängelse i två månader. Även bötesatserna ligger högre med upp till 120 dagsböter. Man ser också att domarna använder sig av fler typer av påföljder, som villkorlig dom och skyddstillsyn. Också skadeståndsbeloppen steg under perioden, både vad avser hur mycket målsägandena yrkat och de belopp domstolarna dömt ut, vilket är naturligt med tanke på de allt större ekonomiska skador rättighetshavarna lider av denna brottslighet. Den tilltalades ålder avser tidpunkten för hovrättens dom.

Domsreferat

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 9 april 1981: "B och N"

Sammanlagt åtalades och fälldes fyra personer för intrång i upphovsrätt respektive medhjälp till sådant brott. Två personer av de fyra dömdes för intrång i upphovsrätt, de två andra dömdes för medhjälp till dessa brott. Den ene av gärningsmännen (B) hade under perioden januari 1979 - 29 maj 1979 gjort sig skyldig till intrång i upphovsrätt till 56 filmer. Intrånget bestod i att B framställt videokopior, utbjudit kopior av filmer på videokassetter till

⁸⁰Prop 1981/82:152, s 7.

försäljning samt att han sålt sådana kopior. Vidare hade han fört in till Sverige, från England där olovligt framställda videokopior, med avsikt att sprida dem till allmänheten här i landet. Den andre av de två, (N), hade gjort sig skyldig till samma gärningar som beskrivs ovan, men tidsperioden var december 1978 - 28 maj 1979 och antalet filmer var 88. De som fälldes för medhjälp till intrång i upphovsrätt hade levererat videokopior till en kund respektive tillhandahållit fem kassetter för försäljning. Vid husrannsakan hos N och B fann man apparater för framställning av videokopior samt ett "stort antal" färdiga kopior. Hur många videokopior som faktiskt sålts gick inte att bevisa. B erkände att han investerat 70000 kr i utrustning och filmer. De tilltalade var 26 (N) resp 53 (B) år.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten. Båda gärningsmännen dömdes till fängelse en månad vardera samt att betala skadestånd till målsägandena. De båda som åtalats för medhjälp ådömdes 40 dagsböter vardera, à 20 respektive 30 kr. Vid bestämmande av påföljden uttalade tingsrätten att den tekniska utvecklingen orsakar problem både för samhället och för enskilda och att allmänpreventiva synpunkter måste ställas i förgrunden vid påföljdsbestämningen. De omständigheter som tingsrätten åberopade som skäl för ett strängare straff var att de båda tilltalade var för sig salufört ett stort antal filmer, att B skaffat en betydande apparatur för framställning av kopior och att B bedrev verksamheten yrkesmässigt. N hade visserligen inte bedrivit sin verksamhet yrkesmässigt, men hans utbud av filmer hade ändå varit mycket omfattande. Detta ansåg tingsrätten utgjorde skäl nog att döma fängelse som påföljd.

Antalet målsäganden var tolv stycken. B förpliktades att betala 54650 kr i skadestånd och B förpliktades att betala 82250 kr.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 26 maj 1983: "Bytesklubben"

Intrånget i målet bestod i att den tilltalade hade ägnat sig åt bytesverksamhet med videokassetter utan att ha tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Verksamheten bedrevs i form av en bytesklubb där den som önskade kunde bli medlem. För att bli medlem skulle man betala en avgift. Medlemmarna skickade sedan in en videokassett till den tilltalade samt en särskild avgift och fick då en annan videokassett tillbaka. Denna bytesverksamhet startades våren 1980 och pågick fortfarande då målet var uppe till avgörande i tingsrätten den 15 februari 1982. Den tilltalade var 35 år.

Då tingsrätten skulle utmäta straffet anförde den skäl både för och mot ett strängare straff. Försvårande omständigheter ansåg domstolen var att verksamheten varit av stor omfattning, ett stort antal skyddade verk hade omfattats vilket medfört ett betydande intrång i målsägandenas rättigheter. Dessutom hade den tilltalade inte upphört med verksamheten sedan rättighetshavarna uppmanat honom till detta. Tingsrätten menade emellertid att rättsläget beträffande denna form av verksamhet var oklar och att lagligheten av en sådan bytesverksamhet såvitt tingsrätten visste inte prövats före denna dom. Tingsrätten anförde vidare att den tilltalade vänt sig till juridiska rådgivare för att få upplysningar om lagligheten i den planerade

bytesverksamheten. Dessa hade menat att verksamheten inte skulle utgöra brott mot upphovsrättslagen. Varken åklagaren eller målsäganden yrkade på annan påföljd än böter. Med hänvisning till dessa skäl samt att den tilltalade ådömdes att betala ett förhållandevis stort skadestånd, ansåg tingsrätten att ett relativt högt bötesstraff skulle vara tillräckligt. Bötessatsen som sattes till 100 dagsböter à 30 kr gällde som påföljd både för brottet mot upphovsrättslagen samt brott mot varusmuggningslagen.

Målsägande var Esselte Video AB, Svenska Videodistribution AB, Aktiebolaget Europa Film samt Warner-Columbia Film Aktiebolag yrkade och fick ett skadestånd på 200000 kr.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 12 december 1983:
"Staffanstorps Radio & TV"*

Den tilltalade som var företrädare för Staffanstorps Radio & TV Aktiebolag hade under 1981 och 1982 låtit bolaget förvärva 388 olovligt framställda kopior av spelfilmer på videokassetter. Under tiden 23 augusti 1981 - 25 oktober 1982 gjorde han sig skyldig till intrång i upphovsrätten till verken genom att tillhandahålla kopiorna för utlåning till allmänheten och också att låna ut dem till affärens kunder vid totalt ca 3500 tillfällen. Tingsrätten anförde som försvårande omständighet bl a att verksamheten skett affärsmässigt i syfte att främja hans rörelse och dömde den tilltalade till en månads fängelse. I hovrätten tillade den tilltalade att han ingått förlikning med målsägandena ifråga om skadeståndet och att han i denna förlikning tagit på sig att betala ett stort belopp, varav han redan erlagt en betydande del. Den tilltalade var 43 år.

Hovrätten ändrade tingsrättens domslut i val av påföljd från fängelse en månad till villkorlig dom i en månad. Hovrätten skrev i sina domskäl då påföljden skulle bestämmas i detta mål, att domstolen beaktade som försvårande omständighet att utlåningsverksamheten haft en betydande omfattning. Som skäl att välja en annan påföljd än fängelse, anförde hovrätten att större delen av den brottsliga verksamheten bedrevs innan straffmaximum för brottet höjdes, att den tilltalade tidigare var ostraffad och att han till en betydande del fullgjort sin skadeståndsskyldighet. Hovrätten bestämde därför påföljden till villkorlig dom och med hänsyn till det stora skadeståndsbeloppet, ansåg hovrätten att den villkorliga domen inte skulle förenas med böter.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 21 december 1983: "HB Videomix"

I målet åtalades två personer för intrång i upphovsrätt. De hade begått brottet i sin gemensamt bedrivna firma Handelsbolaget Videomix under perioden 21 oktober 1980 till och med april 1981. Intrånget bestod i att de låtit annonsera om förmedling av utbyte av videokassetter och mot avgift skickat

ut ett antal videokassetter av 10 filmer, vilka ingick som ett led i den utannonserade förmedlingsverksamheten. De tilltalade var 42 resp 36 år.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten, där de tilltalade ådömdes 30 dagsböter vardera à 50 respektive 30 kr. Intrånget ansågs ha begåtts åtminstone av grov oaktsamhet. Tingsrätten kommenterade inte straffmätningen.

Målsägande var Esselte Video AB, Fox Stockholm Film Distribution AB, WEA Metronome Records AB och Warner Columbia Film AB. De två senast uppräknade målsägandenas skadeståndsyrkanden bifölls inte. Hovrätten förpliktade de båda tilltalade att solidariskt betala 6000 kr (5400 kr till Esselte och 600 kr till Fox Film) i skadestånd till målsägandena.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 2 mars 1984: "Darwiches son"

Den tilltalade, Darwiche, gjorde sig skyldig till intrång i upphovsrätt genom att i sin rörelse utan tillstånd från rättighetshavarna ha saluhållit och hyrt ut kopierade videofilmer. Intrånget begicks under perioden slutet av år 1982 till den 11 januari 1983. Den tilltalade bestred åtalet, däremot vitsordade han att han köpt filmerna med avsikt att hyra ut dem. När han fick reda på att det krävdes tillstånd för detta stoppade han distributionen av den reklam han låtit trycka och låste in filmerna. Själv hyrde han aldrig ut någon film. Det gjorde däremot hans 14-årige son, under en tid då den tilltalade var sjukskriven vilket var den tid som åtalet gäller. Det var fråga om 29 filmer. Målsägande var Scand Video AB, Videorama, Warner Home Video, Video Tape Center AB, Esselte Video AB och slutligen AB Fox Film.

Tingsrätten ansåg det styrkt genom utredningen i målet att filmerna hyrts ut med den tilltalades medgivande och fällde honom därför till ansvar. Hovrätten fastställde också här tingsrättens domslut i ansvarsdelen. Påföljden för intrånget var 30 dagsböter à 10 kr.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 28 augusti 1984: "LP-skivor"

Den tilltalade hade under perioden januari - 12 juni 1983 hyrt ut minst 4081 LP-skivor till allmänheten, à 10 kr per skiva, vilket hade inbringat minst 40810 kr. Hovrätten fällde den tilltalade till ansvar för att uppsåtligt ha begått intrång i upphovsrätt. Den tilltalade var 40 år.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten. Den tilltalade dömdes till villkorlig dom för brott mot upphovsrättslagen. Denna dom fastställdes sedan av hovrätten. Vid straffmätningen tog tingsrätten hänsyn till att den tilltalade förklarade att han inte tänkte fortsätta med den verksamhet som stred mot upphovsrättslagen, efter en fällande dom mot honom i målet. Tingsrätten ansåg därmed att annan påföljd än villkorlig dom inte skulle vara nödvändigt för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet i detta avseende. Tingsrätten uttalade också att hänsynen till den allmänna laglydnaden inte kunde anses utgöra hinder mot detta val av påföljd.

Målsägande var NCB, som yrkade 35778 kr vilket hovrätten också förpliktade den tilltalade att betala.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 5 december 1985: "Nilssons videotek"

Under perioden hösten 1983 - 17 december 1984 tillhandahöll den åtalade videofilmer till allmänheten vid minst 1445 tillfällen. Tillhandahållandet bestod i uthyrning eller utlåning. Antalet videofilmer var 501 stycken. De flesta av dessa band hade den tilltalade själv framställt genom kopiering av videoband som han hyrt. Vid utlåningen tog den tilltalade 20 kr per utlånat band och vecka. Den tilltalade var 40 år vid tiden för hovrättens dom.

Både tingsrätten och hovrätten fann den åtalade skyldig till uppsåtligt brott. Han dömdes till en månads fängelse i tingsrätten, vilket sedan fastställdes av hovrätten. Själva straffmätningen i tingsrätten är tyvärr knapphändig formulerad. Domstolen säger bara att den tilltalades brott "förskyller ett kortvarigt fängelsestraff". Hovrätten håller med tingsrätten och anser att "det saknas anledning frångå tingsrättens påföljdsbestämning".

Nitton målsäganden hade angivit målet till åtal och de yrkade ersättning för utnyttjandet med totalt 467260 kr. Nilsson vitsordade beräkningsgrunden för skadeståndet, men ansåg att beloppet skulle jämkas kraftigt. Domstolarna fann de yrkade beloppen skäliga.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 10 juni 1987: "Åfeldts video"

Under tidsperioden januari 1984 - februari 1985 hade Åfeldt kopierat totalt 358 upphovsrättsligt skyddade filmverk på 309 videoband. Utredningen visade att Åfeldt genom annonsering och vid personliga kontakter utbjudit till försäljning, byte eller lån 339 videoband, vilka innehållit åtminstone 381 upphovsrättsligt skyddade filmverk. Vidare hade den tilltalade vid 253 tillfällen sålt, bytt eller lånat ut videoband. Försäljningen hade inbringat 17000 kr. Den tilltalade var 35 år.

Hovrätten fann den tilltalade skyldig till uppsåtligt brott enligt beskrivningen ovan. Vid bestämning av påföljd ansåg hovrätten att vad den tilltalade gjort sig skyldig till, borde medföra en strängare påföljd än böter. Domstolen tog hänsyn till att den tilltalade tidigare var ostraffad och att han under det år som gått från det att tingsrättens dom meddelades, stått under övervakning för att han varit i behov av stöd och tillsyn. Domstolen fann med hänvisning till dessa omständigheter att skyddstillsyn skulle väljas som påföljd och att "omständigheterna inte var sådana" att skyddstillsynen borde förenas med något straff.

Faktorer som kan ha varit av betydelse är att Åfeldt knappt gjort någon ekonomisk vinst på sin verksamhet. Andra omständigheter skulle kunna vara att han saknade ekonomiska möjligheter att betala böter, jämför nedan om jämkningen av skadeståndet. En annan omständighet skulle kunna vara att han var i en för svag personlig situation för att dömas till fängelse.

Omständigheter som domstolen hänvisade till när den skulle avgöra ifall jämkning av skadeståndet fick ske, var att Åfeldts "levnadsomständigheter och personliga förhållanden i övrigt var sådana att han var i behov av kontroll och hjälp av en övervakare. Utvecklingen efter tingsrättens dom har bestyrkt att denna bedömning varit riktig. Sedan hösten 1986 håller Åfeldt kontakt med psykiater. Han är nyligen skild och har en stor underhållsskyldighet samt stora privata skulder." Kriteriet för att jämkning skall få ske är att den är starkt motiverad för att den ansvarige skall kunna återanpassas i samhället (NJA 1983 s 379). Med hänvisning till dessa omständigheter jämkade domstolen skadeståndet. Se hovrättens dom s 11 - 12.

Antalet målsägande var 18 stycken. det yrkade skadeståndet var totalt 254700 kr. Åfeldt förpliktades att totalt betala 127350 kr i skadestånd. Rätten angav att detta belopp var jämkat så att det motsvarade två tredjedelar av vad som annars hade dömts ut (cirka 190000 kr).

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 31 mars 1992: "Malik och Duggal"

Också i detta mål gällde intrånget uthyrning till allmänheten av original och kopior av videofilmer. Uthyrningen gällde 26 filmer och hade skett i de åtalades butik under tidsperioden 9 maj 1989 till 13 juni 1990, för Maliks del. Duggal dömdes till ansvar för att ha hyrt ut 26 filmer under tiden 15 maj 1987 till mars 1988. De tilltalade var 29 (Malik) och 44 (Duggal) år.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten. Böterna bestämdes till 80 dagsböter à 30 kr för Duggal och 30 st à 30 kr för Malik. Duggal var tidigare dömd av Malmö Tingsrätt för intrång i upphovsrätt, för att under tiden februari -april 1982 ha hyrt ut 59 videokassetter till allmänheten. Med hänvisning till detta och till de uppgifter som gavs i utredningen fann domstolen Duggal skyldig till uppsåtligt brott mot upphovsrättslagen. Malik befanns däremot skyldig till intrång i upphovsrätt genom grov oaktsamhet för att hon var medveten om och ansvarig för uthyrningen under den tid åklagaren angett, men utan att kontrollera vad som gällde för uthyrningen. Skillnaden i straffmätning mellan de båda måste bero på skillnaden i subjektivt rekvisit samt att Duggal tidigare dömts för samma typ av brott, se 29 kap 4 § brottsbalken. Antalet målsäganden var sex stycken och de yrkade och fick sammanlagt 31 800 kr som skulle betalas solidariskt av de båda tilltalade.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 15 december 1992: "Nilsson II"

I detta fall hade den tilltalade, Nilsson, gjort sig skyldig till brott mot 2 och 53 §§ upphovsrättslagen genom att under tidsperioden 1 januari - 19 juni 1989 utan tillstånd från rättighetshavarna ha gjort 240 filmverk tillgängliga för allmänheten genom att saluhålla dem samt för att ha sålt en del av dem.

Hovrätten ansåg att intrånget inte begåtts med uppsåt. Hovrätten skriver: "Däremot har han av allt att döma inte insett att hans handlande stred mot de upphovsrättsliga reglerna utan trots att försäljning av videogram är att likställa med försäljning av egna exemplar av grammofonskivor och böcker och därmed laglig." Hovrätten jämförde den tilltalades verksamhet med yrkesmässig verksamhet på grund av den omfattning verksamheten haft och domstolen menade att Nilsson därmed skulle förvissat sig om rättsläget samt att det varit grovt oaktsamt av honom att inte göra detta. Den tilltalade var 25 år vid tiden för hovrättens dom. Påföljden ansågs kunna stanna vid ett lägre bötesstraff. Antalet dagsböter sattes till 30 st à 10 kr.

Antalet målsägande i fallet var sjutton stycken och de yrkade de ett skadestånd på sammanlagt 696769 kr, vilket hovrätten jämkade till hälften, 348380 kr, med hänvisning till den tilltalades ekonomiska situation. Målsägandena yrkade skadestånd med allt från 700 kr till 92650 kr.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 14 september 1995: "Muayd"

Den tilltalade dömdes i hovrätten som skyldig till att under augusti 1992 ha utbjudit 134 olovligen kopierade videofilmer till försäljning på en loppmarknad i Stockholm samt för att under hösten 1993 vid ett eller två tillfällen per månad ha utbjudit olovligen kopierade videofilmer till försäljning på Clemenstorget i Lund. Vid ett försäljningstillfälle den 13 november 1993 beslagtogs 129 filmer hos honom. Den tilltalade uppgav själv att han sålt 50 - 60 filmer vilket givit 4000 kr i inkomst. Den tilltalade hade tidigare dömts för bedrägeri till villkorlig dom (dom den 27 maj 1991). Den tilltalade var 36 år.

Vid straffmätningen uttalade hovrätten att filmrättsinnehavare har ett berättigat intresse av rättsordningens skydd mot piratkopiering och försäljning av videofilmer som framställts genom sådan kopiering. Hovrätten ansåg därför att personer som i större omfattning ägnar sig åt sådan verksamhet skall drabbas av kännbara straff. För bedömningen av påföljdsval och straffmätning i det konkreta fallet fann domstolen emellertid flera mildrande omständigheter. Hovrätten ansåg att den brottslighet den tilltalade gjort sig skyldig till varit av relativt begränsad omfattning och hovrätten ansåg också att den inte kunde ha inneburit ett mer betydande intrång i filmrättsinnehavarnas rättigheter. Hovrätten anförde också som mildrande faktor att brotten låg relativt långt tillbaka i tiden. Med hänsyn till detta ansåg domstolen att ett relativt högt bötesstraff var tillräckligt. Den tilltalade dömdes till 120 dagsböter à 30 kr.

Målsägande var Sveriges Videodistributörsförening. Skadestandsfrågan prövades inte i hovrätten.

Svea Hovrätt, dom den 26 september 1996: "Vladimir Z"

Åtalet mot den tilltalade, Vladimir Z, gällde ansvar för brott mot upphovsrättslagen för att han *dels* under hösten 1994 i Stockholm till

personal i tioalet butiker, för vidare försäljning till allmänheten, utbjudit och sålt cirka 400 olovligen kopierade videofilmer, dels den 6 juni 1995 på Slakthusplan i Stockholm för försäljning till allmänheten utbjudit cirka 600 olovligen kopierade videofilmer. Den tilltalade erkände gärningarna, och i både tingsrätten och i hovrätten dömdes Vladimir Z för brott enligt gärningsbeskrivningen. I tingsrätten dömdes den tilltalade emellertid enbart till böter: 150 dagsböter à 30 kr. Åklagaren överklagade domen och i hovrätten sattes straffet till fängelse i två månader. Vladimir Z var tidigare dömd för samma slag av brottslighet.

Hovrätten gav i sina domskäl en väl utvecklad motivering till valet av påföljd samt straffmätning. Domstolen skrev:

"Ett skäl för den skärpning av straffskalan för brott mot upphovsrättslagen som infördes år 1982 var bl.a. att medge mera kraftfulla ingripanden mot piratkopiering i kommersiell skala. Lagändringen skedde mot bakgrund av de möjligheter som ny reproduktionsteknik erbjöd, när det gällde att enkelt mångfaldiga skyddade verk och därigenom vålla stora skador för upphovsmännen och andra rättighetshavare (prop 1981/82:152, s. 17 ff och 27). En piratkopiering kan enligt de nyss nämnda förarbetena vara att jämställa med stöld.

Vladimir Z dömdes den 8 april 1994 för att i augusti 1993 till allmänheten för försäljning ha bjudit ut omkring 590 olovligen kopierade videofilmer. De nu aktuella brotten har vid varje tillfälle avsett ett stort antal filmer - omkring 400 resp. omkring 600 filmer. Sedan Vladimir Z den 19 april 1995 delgivits stämning avseende brotten mot upphovsrättslagen under hösten 1994, har han kort därefter ertappats med att på nytt ha begått samma slag av brott. Verksamheten har haft en klar kommersiell inriktning och har skett i organiserade former. Det sagda tyder på att bötesstraff inte är tillräckligt för att avhålla honom från att fortsätta sin brottsliga verksamhet.

De filmer som Vladimir Z bjudit ut till försäljning har huvudsakligen varit barnfilmer som är kommersiellt gångbara under förhållandevis lång tid och som vänder sig till en stor marknad. Det finns därför skäl att utgå ifrån att han förorsakat rättighetshavarna betydande skada. Försäljningen enligt första åtalpunkten har skett genom olika butiker, vilket är ägnat att möjliggöra en stor spridning och som är särskilt farlig genom att försäljningen kan ske till allmänheten utan att konsumenterna behöver misstänka att det är fråga om piratkopior.

På grund av det ovan anförda finner hovrätten att påföljden för de brott som Vladimir Z nu har gjort sig skyldig till inte kan stanna vid ett bötesstraff utan bör bestämmas till fängelse."

Sammanfattning

Indelning av domarna efter val av påföljd

Här delar jag in fallen i två grupper. Den första gruppen utgörs av de domar där den tilltalade dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn. Den andra gruppen består av domar där den tilltalade tilldömts bötesstraff. Inom varje grupp refererar jag till domarna med årtal och det namn som jag kallat dem i genomgången. Avgörandena är från perioden 1981 - 1996 och under den här tiden, 1992, ändrades intervallet för antalet dagsböter till som lägst 30 dagsböter och som högst 150 dagsböter. Det var också meningen att en bötesdom med ett högt antal böter skulle kunna tjäna som ersättning till fängelse. I ett fall sattes en sådan högre bötessats, 120 dagsböter. 1981 ändrades också minimitiden för fängelsestraffet från en månad till fjorton dagar. Av de tolv domarna dömdes till fängelse i tre fall, villkorlig dom i två fall och skyddstillsyn i ett fall. Domarna där påföljden var fängelse är *B och N från 1981*, *Nilssons videotek från 1985* samt *Vladimir Z från 1996*. Villkorlig dom dömdes ut i *Staffanstorps Radio & TV från 1983* och *LP-skivor från 1984*. Skyddstillsyn dömdes ut i *Åfeldts video från 1987*.

I sex av fallen dömdes böter ut. Bötessatserna ligger på 30 - 120 dagsböter. Domarna är *Bytesklubben från 1983*, *HB Videomix från 1983*, *Darwiches son från 1984*, *Malik och Duggal från 1992*, *Nilsson II från 1992* samt *Muayd från 1995*.

I de fyra fall som avdömdes enligt den gamla lagstiftningen var påföljderna i kronologisk ordning fängelse en månad, böter, villkorlig dom och böter. I de åtta andra fallen var påföljderna två fängelsedomar, en villkorlig dom en skyddstillsyn och fyra bötesdomar. Detta gör att andelen fängelsedomar är lika stor i båda grupperna.

Grupp 1: Fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn

Fängelse

Här finns tre fall, ett från 1981, ett från 1985 och ett från 1996. Avgörandet från 1981 är dömt enligt 1960 års lagstiftning, medan de båda andra är avgjorda enligt lagstiftningen från 1982.

Eftersom fallet från 1985 är avgjort innan reformen avseende påföljdsbestämningen trädde i kraft, med dess regler om att rätten särskilt skall beakta omständigheter som talar mot fängelse, skulle man kunna vänta sig att denna dom skulle ha de relativt sett strängaste straffet. Det tycker jag emellertid inte att den har om man jämför den med de båda andra domarna.

I det första fallet, *B och N från 1981*, bestämdes påföljden till en månads fängelse vardera för de båda huvudgärningsmännen. Domstolen måste ha ansett att brottets straffvärde var mycket högt, eller åtminstone högt, därför att den brottsliga verksamheten varit mycket omfattande och i sina domskäl angav domstolen inte några förmildrande omständigheter. Antalet filmer var

144 stycken och skadeståndet de tilltalade förpliktigades betala var ungefär 136000 kr.

Fram till 1989 använde domstolarna sig av en avvägning mellan allmänpreventiva och individualpreventiva hänsyn,⁸¹ vilket också framkommer i rättens domsmotivering. I domskälen börjar domstolen med att anföra allmänpreventiva skäl som utgångspunkt för påföljdsvalet. Domstolen skriver att den illegala tillverkningen och handeln med videokassetter är omfattande och att det är ett både allmänt och enskilt intresse att denna illegala handel stävjas: "Vid denna liksom vid annan s k ekonomisk brottslighet måste de allmänpreventiva synpunkterna komma i förgrunden." Se tingsrättens dom s 23.

Omständigheter som gällde de båda tilltalade och som domstolen anförde var att de tilltalade var för sig orsakat stor skada och att deras avsikt med brottsligheten uppenbarligen varit att bedriva en omfattande verksamhet, som skulle vara vinstgivande. Den ene av gärningsmännen bedrev dessutom sin verksamhet yrkesmässigt och båda tilltalade hade investerat i apparater för piratkopiering av videokassetter. Domstolen skriver inte uttryckligen om den ansåg brotten begångna med uppsåt.

Sammanfattningsvis anförde rätten som skäl för fängelse allmänprevention, brottslighet av stor omfattning, stor skada orsakad rättighetshavarna samt att verksamheten var planlagd. Inte någon förmildrande omständighet anfördes. Straffmaximum var sex månader, minimitiden att döma ut fängelse var fram till 1981 en månad. Detta tycker jag är ett relativt strängt straff om vi jämför med de båda senare fallen.

I 1985 års fall, *Nilssons videotek*, ges också en månads fängelse. Nu hade straffmaximum höjts, och intrånget var mer omfattande än i det föregående fallet. Antalet filmer i det här fallet var 501 stycken och skadeståndet uppgick till cirka 470000 kr. Här uttalar domstolen att det var uppenbart att brottet begåtts med uppsåt och att det var fråga om en omfattande verksamhet. I övrigt säger domstolen inte mer än att brottet "förskyller ett kortare fängelsestraff". Straffvärdet ansågs alltså högt. Domstolen säger ingenting om den skada rättighetshavarna orsakats, ingenting om allmänprevention, ingenting om den nya strängare lagstiftning som nyligen införts just för att förhindra denna typ av brottslighet, men det kan ju ha spelat in. Rätten anger inte heller här några förmildrande omständigheter som skäl att välja annan påföljd än fängelse.

Med tanke på att straffskalan höjts och om man jämför intrånget med det i det föregående fallet, tycker jag att detta är ett relativt sett lägre straff. Det är förvånande med tanke på den lagändring som nyligen hade skett. Syftet med den nya lagstiftningen var ju att ge domstolarna en möjlighet att ge stränga straff för precis den här typen av brottslighet och att domstolen inte ens kommenterar detta tycker jag är märkligt.

I 1996 års fall, *Vladimir Z*, däremot ger domstolen en mycket välutvecklad domsmotivering. Inte heller i detta mål anges en enda förmildrande

⁸¹Kommentar till brottsbalken del 1, 1995, s 20.

omständighet, tvärtom finns praktiskt taget varje försvårande omständighet i fallet. Domstolen anför som skäl för sin påföljdsbestämning att brottsligheten varit omfattande, det rörde sig om 1000 filmer, brottsligheten hade en klar kommersiell inriktning, den skedde i organiserad form och att brottet orsakade stor skada för rättighetshavarna. Den tilltalade var tidigare och nyligen dömd för samma typ av brottslighet och trots att den tilltalade delgivits stämning för brotten fortsatte han med verksamheten. Ytterligare försvårande omständigheter var att han sålt videofilmerna genom butik, vilket försvårar upptäckt av brottsligheten. Domstolen hänvisade till förarbetena till 1982 års höjning av straffmaximum och angav att det var just denna typ av verksamhet som lagstiftaren velat stoppa. Med hänvisning till detta och de många allvarliga omständigheterna dömde domstolen den tilltalade till två månaders fängelse, vilket är den högsta straffsats som dömts ut för intrång i upphovsrätt i det material jag undersöker. Med tanke på att syftet med höjningen av straffmaximum var att ge domstolarna en möjlighet att sätta särskilt stränga straff för allvarliga former av piratverksamhet, är denna straffsats något lägre än jag väntat mig. Det var fråga om en mycket utstuderad brottslighet och det finns många omständigheter i fallet som är försvårande.

Villkorlig dom

I två fall dömdes till villkorlig dom. Den ena domen avgjordes 1983 och den andra 1984. Även här var det fråga om allvarliga intrång, men i båda målen fanns omständigheter som talade mot att välja fängelse som påföljd.

I den första domen, *Staffanstorps Radio & TV från 1983*, angavs som skäl för fängelse att intrånget varit av stor omfattning. Intrånget gällde 388 filmer, vilka den tilltalade hyrt eller lånat ut vid cirka 3500 tillfällen. Intrånget hade gjorts som ett led i den tilltalades näringsverksamhet för att främja den egna verksamheten. Omständigheter som hade betydelse för valet av påföljd var att den tilltalade tidigare var ostraffad och att han till stor del betalat sitt skadestånd. Domstolen anförde också att intrånget till största delen hade skett enligt den gamla lagstiftningen innan straffmaximum höjdes. Hovrätten satte med hänsyn till dessa omständigheter ned straffet från en månads fängelse, vilket tingsrätten hade dömt ut. Hovrätten ansåg att med hänsyn till att den tilltalade förpliktigats att betala ett stort skadestånd, den villkorliga domen inte skulle förenas med böter.

I den andra domen som meddelades 1984, *LP-skivor*, fann domstolen också skäl att välja annan påföljd än fängelse. Även i detta mål var det fråga om omfattande verksamhet och brottsligheten var begången med uppsåt. Intrånget gällde cirka 4000 LP-skivor och skadan uppskattades till cirka 36000 kr. Tingsrätten ansåg att villkorlig dom skulle räcka för att avhålla den tilltalade från fortsatt brottslighet med hänvisning till att denne "förklarar sig ämna upphöra därmed vid en slutligt fällande dom i målet". Hovrätten fann inte några skäl att ändra tingsrättens dom.

Förmildrande omständigheter som ledde till val av annan påföljd än fängelse var att den tilltalade *tidigare var ostraffad*, att han till en betydande del *betalat ett mycket stort skadestånd* och att den tilltalade *lovade att inte fortsätta med sin brottsliga verksamhet*.

Skyddstillsyn

I *Åfeldts video från 1987* var den brottsliga verksamheten också omfattande och dessutom begången med uppsåt. I fallet var det fråga om 358 filmer och det jämkade skadeståndet som dömdes ut uppgick till 130000 kr. Domstolen uttalade att brottsligheten "borde ge mer än böter". Domstolen ansåg med andra ord att brottet var relativt allvarligt. Domstolen anförde att då den skulle välja påföljd beaktade den att den tilltalade tidigare var ostraffad, att han vid tiden för tingsrättens dom varit i behov av stöd och tillsyn av en övervakare och att Åfeldt efter tingsrättens dom stått under övervakning under mer än ett år. Med hänsyn till detta ansåg domstolen inte att det fanns anledning att välja annan påföljd än skyddstillsyn och att omständigheterna inte var sådana att skyddstillsynen borde förenas med något straff.

Det finns några omständigheter i målet som eventuellt spelade roll, men som domstolen inte uttryckligen åberopar. Detta är omständigheter som att den tilltalade knappt gjort någon ekonomisk förtjänst på brottsligheten, att den tilltalade hade dålig betalningsförmåga och slutligen att den tilltalade var i en svag personlig situation. Dessa omständigheter lägger domstolen till grund för att jämka skadeståndet.

Förmildrande omständigheter var att den tilltalade *tidigare var ostraffad*, att han redan *stått under övervakning i över ett år*, att han *inte gjort någon direkt vinst* på verksamheten och eventuellt på hans *personliga förhållanden*. Domstolen bedömde det förmodligen som troligt att han inte skulle begå fler brott.

Avslutning, grupp 1: Fängelse m m

Fängelse dömdes bara ut i de fall där förmildrande omständigheter saknades. Villkorlig dom valdes som påföljd där en någon förmildrande omständighet fanns. Skyddstillsyn meddelades där flera sådana fanns.

Domstolarna åberopar bara i ett enda fall, domen mot *Vladimir Z*, den nya strängare upphovsrättsliga straffbestämmelsen som ett skäl att sätta ett allvarligare straff. Detta trots att det i dessa mål varit fråga om precis den brottslighet som lagstiftaren syftade till att hindra med de nya bestämmelserna. Däremot åberopar domstolen i ett av fallen som skäl att inte sätta fängelse att brottsligheten till största delen begåtts då den gamla lagstiftningen gällde.

Den strängaste påföljdsbestämningen i förhållande till straffmaximum, menar jag att man finner enligt den gamla lagstiftningen, *B och N från 1981*, från Hovrätten över Skåne och Blekinge. Där dömdes en månads fängelse ut, vilket var det kortaste fängelsestraffet som gick att döma ut 1981.

I fallet *Vladimir Z* dömdes den högsta straffsatsen av samtliga mål om upphovsrättsintrång ut, två månaders fängelse. Om man jämför dessa båda fall, Vladimir Z och B och N, så ser man att brottsligheten i Vladimir Z är betydligt allvarligare. I Vladimir Z verkar förmildrande omständigheter saknas helt, och de flesta tänkbara försvårande omständigheter finns. Efter en sådan jämförelse kan man anse att straffsatsen i Vladimir Z är relativt mild. Å andra sidan, när domen i B och N bestämdes var den kortaste tiden för fängelse en månad. Eftersom domstolen ansåg att brottet förtjänade fängelse var de tvungna att döma ut en månad, vilket gör att man kanske skall betrakta domen mot B och N som något sträng.

På grund av att det inte är så många domar som ingår i undersökningen går det inte att dra några generella slutsatser om detta.

Grupp 2: Böter

Den högsta bötesatsen, 120 dagsböter, finns i *Muayd från 1995*. Övriga bötesatser ligger på 30 dagsböter, utom i *Malik och Duggal från 1992*, där Duggal tilldömdes 80 dagsböter.

I påföljdsbestämningen i *Muayd från 1995*, skrev hovrätten att av allmänpreventiva hänsyn personer som i större omfattning ägnar sig åt piratkopiering skall drabbas av kännbara straff. I Muayds fall rörde det sig om minst 134 plus 129 filmer som han sålt alternativt haft till försäljning under ett halvårs tid. Domstolen ansåg emellertid inte att verksamheten varit så omfattande, utan istället "relativt begränsad" till sin omfattning och att den därmed inte kunde ha inneburit ett mer betydande intrång i rättigheterna. Som ytterligare mildrande skäl angav domstolen att brotten låg relativt långt tillbaka i tiden. Med hänvisning till dessa omständigheter dömde rätten till böter. Antalet dagsböter sattes till 120.

I *Duggals fall från 1992* gällde det inte ett så stort antal filmer, bara 26 stycken, men det som gjorde att bötesatsen blev något högre här var att det aktuella brottet begåtts uppsåtligt och att Duggal tio år tidigare dömts till ansvar för precis samma brott. Antalet dagsböter sattes till 80.

I övriga fall dömdes 30 dagsböter ut, vilket betyder att det inte var fråga om så allvarliga brott. Straffmätningen i dessa bötesdomar är oftast mycket fåordig. Domstolen konstaterar att den tilltalade gjort sig skyldig till brott mot upphovsrättslagen, att intrånget inte är omfattande, att det inte har givit den tilltalade någon större vinst och att brottet inte begicks med uppsåt.

I ett mål, *Bytesklubben från 1983*, går det inte att läsa ut vilket antal dagsböter som dömdes ut för brottet mot upphovsrättslagen, eftersom den tilltalade också hade gjort sig skyldig till ytterligare brott. I detta mål fann domstolen flera mildrande omständigheter, vad gällde det upphovsrättsliga intrånget. Dessa var att rättsläget varit oklart om huruvida verksamheten var olaglig eller ej, att den tilltalade vänt sig till jurister för att få råd och att dessa trots att verksamheten var laglig, att den tilltalade förpliktigades att

betala ett stort skadestånd och att varken målsäganden eller åklagare yrkat på annan påföljd än böter. Detta gör att man kan anta att domstolen satte ett relativt lågt bötesstraff för det upphovsrättsliga intrånget.

Olovlig publicering

Målen i gruppen handlar om intrång i upphovsrätt enligt 2 och 53 §§ upphovsrättslagen för brott mot upphovsmannens ensamrätt att bestämma över verkets tillgängliggörande för allmänheten. Domarna är avgjorda under tiden 1985 - 1996. Straffen är dagsböter, 20 - 40 stycken. Av de fyra fallen är två avgjorda av Högsta Domstolen. De frågor som var uppe till prövning var i det första fallet förhållandet mellan yttrande- och informationsfrihet å ena sidan och det upphovsrättsliga skyddet å den andra. Det andra målet handlar om vem som kan göras ansvarig för vad som publiceras i en tidning. De båda andra domarna är från hovrätt.

Domsreferat

*Högsta Domstolen, dom den 23 december 1985; NJA 1985 s 893:
"Manifestet"*

Intrånget i målet bestod i att den 18 april 1981 det s k "Manifestet" hade publicerats i Göteborgs-Posten. De tilltalade i målet var dels tidningens kulturredaktör, K, och dels tidningens chefredaktör, L. "Manifestet" var ett förslag om en konstnärlig målsättning för Göteborgsteatern och den riktade sig till de anställda vid teatern. Göteborgsteatern drevs i formen av ett aktiebolag och Manifestet var därmed inte allmän handling. Skriften som utgjorde ett upphovsrättsligt skyddat verk, hade publicerats utan författarens tillstånd. De tilltalade hävdade att de haft rätt att publicera skriften för att "den informationsfrihet som gäller inom tryckfrihetsrätten, måste ta över Peter O:s upphovsrätt".

Författaren yrkade ersättning med 2000 kr som vederlag för utnyttjandet av skriften och med 1 kr som ersättning för det lidande han tillfogats genom manifestets offentliggörande. De tilltalade förpliktigades betala ut det yrkade beloppet.

Straffmätningen utfördes i hovrätten. Denna ansåg inte att tryckfrihetsförordningen utgjorde något hinder för att bedöma frågan enligt upphovsrättslagen och hänvisade till 1 kap 8 § 2 stycket i tryckfrihetsförordningen. Där sägs att vad i lag är stadgat skall gälla om den rätt som tillkommer upphovsman till litterärt eller konstnärligt verk och om förbud mot att återge sådant verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen. Hovrätten ansåg att intrång i upphovsrätten begåtts och att mycket talade för att det begåtts uppsåtligen, men: "Eftersom publiceringen skett i det..., i och för sig angelägna syftet att informera och få

till stånd en debatt om stadsteaterns framtid", ansåg domstolen att påföljden skulle bestämmas till låga bötesstraff. De tilltalade dömdes till 20 dagsböter à 50 kr (K) respektive 20 dagsböter à 150 kr (L).

Frågan som HD tog ställning till var i vilken utsträckning domstolarna kan bortse från att döma ut straffrättsligt ansvar för upphovsrättsbrott, fastän de objektiva förutsättningarna för sådant brott är uppfyllda. Kontentan av HD:s resonemang var att detta bör förbehållas lagstiftaren. Ändå avslutar HD behandlingen av frågan med: "Det torde trots det sagda kunna uppstå situationer där yttrandefrihetsintresset gör sig gällande med sådan styrka att domstolarna rimligen måste ta ansvar för en friande dom vid åtal för intrång i upphovsrätten. Här avses fall som skulle kunna sägas ha beröringspunkter med de nödsituationer som enligt 24 kap 4 § BrB leder till straffrihet. "HD ansåg för övrigt att informationssyftet hade kunnat uppfyllas även utan att de tilltalade varit tvungna att göra sig skyldiga till intrång i upphovsmannens rätt, exempelvis genom referat. Trots detta fastställde HD hovrättens straffmätning.

Högsta Domstolen, dom den 23 december 1985; NJA 1985 s 909: "Med egna ord"

Intrånget bestod i att stora och väsentliga delar av en intervju med Olof Palme publicerats i Aftonbladet utan tillstånd av rättighetshavarna. Intervjun utgjorde en del av boken "Med egna ord" som skulle ges ut av Scientia Brombergs bokförlag. Boken var planerad att publiceras den 11 november 1977. Aftonbladet publicerade delar av intervjun den 3 november 1977. Den tilltalade var Aftonbladets chefredaktör Gösta S. Gösta S hävdade att han inte personligen varit med och fattat beslutet om publiceringen; besluten hade delegerats till flera andra medarbetare.

Straffet bestämdes i hovrätten till 25 dagsböter à 100 kr. Hovrätten ansåg att den tilltalade var ansvarig i egenskap av chef för administration och tidningens innehåll, och att han underlåtit att vidta åtgärder för att förhindra intrång i upphovsrätt. Därigenom hade han gjort sig skyldig till brott mot upphovsrättslagen.

Bokförlagets ägare Dorotea B yrkade ersättning av den tilltalade med 55000 kr för den skada som förorsakats henne genom brottet. Hovrätten dömde ut 4000 kr i skadestånd och HD fastställde denna dom.

I HD gällde frågan om någon som inte själv tagit befattning med artikeln och som inte heller i förväg visste om att artikeln skulle publiceras, kan dömas till straffrättsligt ansvar för upphovsrättsintrång. Svaret blev att det är möjligt. HD hänvisar till att allmänna principer skall gälla då det upphovsrättsliga gärningsmannskapet skall bestämmas. HD anser vidare att det är motiverat som skydd både för upphovsmannens intressen och som "ett led i värnet av tidningarnas redaktionella integritet" att ansvaret kan läggas på en person inom tidningsledningen. HD skriver: "Gösta S var, enligt vad han själv uppgett, den ene av tidningens två chefredaktörer, tillika ansvarig utgivare, och han svarade ytterst inför tidningens ledning för administrationen och för tidningens innehåll, utom såvitt avsåg dess politiska inriktning. Han måste därför anses ha varit straffrättsligt ansvarig

för att verksamheten vid tidningen bedrevs på ett sådant sätt att överträdelser av de upphovsrättsliga reglerna inte kom till stånd." HD anser att det fanns sådana brister i den övergripande bevakningen av de upphovsrättsliga frågorna inom tidningen att HD ansåg att grov oaktsamhet låg Gösta S till last, med avseende på intrånget i upphovsrätten till "Med egna ord". HD fastställde hovrättens domslut i ansvars- och skadeståndsfrågorna.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 24 februari 1995:
"Framstegspartiet"*

Intrånget bestod här i att de båda tilltalade utan tillstånd delat ut flygblad med en upphovsrättsligt skyddad artikel. Artikeln handlade om politiken i Landskrona och flygbladet det kopierats in i utgjorde valinformation om Framstegspartiet. Tingsrätten bestämde påföljden till 40 dagsböter à 110 kr respektive 40 dagsböter à 80 kr. Målsäganden var Jane Andersson och hon yrkade 22000 kr i skadestånd. I tingsrätten fick hon 7000 kr, men hovrätten satte ned skadeståndet till 4000 kr.

Svea Hovrätt, dom den 29 mars 1996: "Pressklipp"

Den tilltalade i målet var stabschef i X kommun med det övergripande ansvaret för informationsavdelningen. Hon hade fattat beslut om att mångfaldiga sammanställningar av pressurklipp av tidningsartiklar om kommunen och att sprida dessa till kommunens förvaltningar. Under tiden april 1990 - november 1991, ungefär en gång i månaden, hade tjänstemän vid kommunen därför framställt och distribuerat 28 nummer av åtminstone 30 exemplar vardera av dessa presssammanställningar. Till omständigheterna i målet hörde att X kommun skickat ut en skrivelse där det påpekades att det var viktigt att förvaltningarna inom kommunen såg till att kopiering i strid med upphovsrättslagen inte förekom.

Straffmätningen utfördes i tingsrätten. Denna dömde den tilltalade till 40 dagsböter à 380 kr för uppsåtligt brott mot upphovsrättslagen. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet ansåg domstolen att den tilltalade måste varit medveten om otillåtligheten i förfarandet.

Sammanfattning

Straffmätningen

Gruppen består av fyra fall. Bötessatserna ligger på 20, 25 och 40 dagsböter. 20 dagsböter dömdes ut i *Manifestet från 1985* och i *Med egna ord från 1985* sattes antalet böter till 25 stycken. I *Manifestet* bedömdes det som en mildrande omständighet att syftet bakom publiceringen var att informera allmänheten. I *Med egna ord* gällde intrånget stora och viktiga delar av en

bok som publicerats innan boken kommit ut. Jag tycker att det är en relativt mild dom. En anledning kan vara att de tilltalade inte själva vetat om att handlingen begicks, utan stod som formellt ansvariga. Bokförlaget uppskattade sin skada till så mycket som 55000 kr, men beloppet som dömdes ut var bara 4000 kr. Detta gör det svårt att uppskatta skadans verkliga storlek.

I två fall förelåg uppsåt som skäl för en strängare bedömning. Dessa var *Framstegspartiet från 1995* och *Pressklipp från 1996*. I båda fallen sattes bötesstraffen till 40 dagsböter.

HD-fallen

Den ansvariga personkretsen kommenterades ytterligare i det ena HD-målet och förhållandet mellan tryckfrihetsrätten och upphovsrätten preciserades i det andra. I fråga om personkretsen slår HD än en gång fast i *Med egna ord* att allmänna principer för att fastställa gärningsmannaskap skall användas inom upphovsrätten. I fråga om *Manifestet* är slutsatsen den att det bara är i exceptionella fall, vilka berör 24 kap 4 § brottsbalken om nödvärn, som det kan bli fråga om att domstolen kan fria någon från ett upphovsrättsbrott, trots att de objektiva kriterierna för detta är uppfyllda. Det som då krävs är att "yttrandefrihetsintresset gör sig gällande med sådan styrka" att det skulle vara motiverat att domstolen gick emot lagstiftaren. Om domstolarna gavs en större frihet att frikänna tilltalade i upphovsrättsmål, skulle förutsebarheten och en enhetlig rättstillämpning på detta område hotas, menade HD.

Datorrelaterade upphovsrättsintrång

I gruppen finns tre avgöranden och de gäller brott mot 2 och 53 §§ upphovsrättslagen. Domarna är från 1987, 1990 och 1995. Särskilt fallet från 1990 kan klassas som typisk piratverksamhet. Jag gjorde ändå en egen grupp av datorrelaterade upphovsrättsintrång, för att se om det eventuellt finns något som är specifikt för gruppen, eller för hur domstolarna bedömer dessa brott. Straffsattserna är ganska höga i målen, 100 dagsböter i två fall och fängelse i det tredje.

Domsreferat

Hovrätten för Västra Sverige, dom den 19 november, 1987: "Patrik B"

Den straffbara gärningen i målet bestod i att den tilltalade under tidsperioden april - november 1984 gjort intrång i upphovsrätten till 4 datorprogram av vilka han utan tillstånd från respektive målsägande dels

framställt åtminstone tio kopior och dels sålt åtminstone 10 kopior och dels utbudet till försäljning de fyra datorprogrammen.

Straffmätningen utfördes i hovrätten, vilken bestämde påföljden till 100 dagsböter à 10 kr. I tingsrätten angavs som skäl att välja böter som påföljd att intrångets omfattning varit relativt begränsat och att det verkade ha skett av oförstånd. Den tilltalade dömdes emellertid till uppsåtligt brott. Hovrätten uttalade inte själv något i straffmättningsfrågan, men satte sin dom i förhållande till tingsrättens, så man kan anta att liknande överväganden låg bakom också hovrättens dom. Hovrätten fann den tilltalade skyldig till intrång i ytterligare ett program, därav den högre bötessatsen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 20 december 1990: "Listeruds piratverksamhet"

Den tilltalade hade gjort sig skyldig till intrång i 180 datorprogram genom att utan tillstånd av rättighetsinnehavaren framställa, utbjuda och försälja omkring 9000 kopior av programmen. Vidare hade han gjort sig skyldig till försök till brott mot upphovsrättslagen. I tingsrätten redogjorde domstolen för de omständigheter de ansåg försvårande, vilka var att den tilltalade hade bedrivit sin verksamhet i rörelseliknande form och i stor omfattning, samt att denna verksamhet hade gett en betydande ekonomisk vinning för den tilltalade. Dessutom fortsatte den tilltalade med att kopiera och sälja datorprogram även efter den första förhandlingen vid tingsrätten hållits. Detta angav domstolen att den beaktade som återfall då straffmätningen skulle utföras. Förutom upphovsrättsintrång hade Listerud gjort sig skyldig till uppsåtligt bokföringsbrott och det verkar som om det var detta brott som var avgörande för valet av påföljd, att döma av domstolens formulering i domskälen. Målsägande var IFPI⁸².

Påföljden bestämdes i hovrätten till två månaders fängelse. Vid påföljdsbestämningen i hovrätten uttalade domstolen att bokföringsbrottet skulle leda till fängelse på grund av rörelsens omfattning och den tilltalades uppsåt. Sedan skriver domstolen: "Jan Listeruds kopiering av spelprogram har visserligen varit av stor omfattning och har också återupptagits efter polisens första ingripande. Hovrätten finner likväl att fängelsestraffet inte skäligen bör sättas längre än två månader."

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 14 december, 1995: "Media Network"

I målet hade den tilltalade som var ledare för företaget (delägare, styrelseledamot och firmatecknare) och ansvarig för försäljningen på företaget Media Network gjort sig skyldig till intrång i upphovsrätt genom grov oaktksamhet. Själva intrånget bestod i att företaget hade sålt den uppgraderade versionen av Microsoft DOS 6.0, Microsoft DOS 6.2, utan att

⁸²International Federation of Producers of Phonograms and Videograms.

kontrollera att köparna hade licens för detta. De köpare som redan hade licens för det första programmet, Microsoft DOS 6.0, behövde inte lösa licens för uppgraderingen, utan de fick köpa detta till självkostnadspris. Alla andra måste köpa licens. Företaget Media Network hade sålt minst 100 datorer under åtalstiden utan att erforderlig licens samtidigt överläts. Den tilltalade invände att han hade instruerat de två försäljarna att kontrollera kunderna och han hade utgått från att de följde instruktionerna. Själv frågade han kunden innan han sålde den uppgraderade versionen, men han gjorde inte någon kontroll. Om kunden sa att han/hon hade licens godtog han detta. Målsägande var Microsoft Corporation.

Domstolen konstaterade att det varit den tilltalades uppgift med tanke på hans ställning i bolaget att dels ge de anställda erforderliga instruktioner, dels tillse att dessa efterföljdes. Eftersom företaget inte var så stort, och antalet anställda var litet, hade den tilltalade haft goda möjligheter att se till att hans instruktioner till de anställda följdes. På grund av sin underlåtenhet att kontrollera detta ansåg hovrätten att han förfarit grovt oaktsamt och dömde honom till 100 dagsböter à 150 kr. Domstolen ansåg att det olovliga förfarandet pågått under en lång tid och varit av ganska stor omfattning.

Sammanfattning

Påföljderna är 100 dagsböter i två av fallen och fängelse i två månader i ett fall. I *Listeruds piratverksamhet från 1990* sattes samma påföljd för två olika brott. Jag kan inte vara säker på att straffet hade blivit fängelse om den tilltalade inte gjort sig skyldig till också denna brottslighet, men jag tror det. Det fanns flera försvårande omständigheter och utifrån vad jag kan läsa ut av domen fanns inte några skäl att inte sätta fängelse. Den brottsliga verksamheten var av stor omfattning och innefattade olovlig exemplarframställning och försäljning av piratkopiorna. 180 program hade sålts i 9000 kopior. Verksamheten bedrevs i rörelseliknande form och hade gett den tilltalade stora ekonomiska vinster. Den tilltalade hade dessutom gjort sig skyldig till återfall eftersom han fortsatt med verksamheten också efter tingsrättens huvudförhandling. Några mildrande omständigheter anfördes inte av domstolen.

Bötessatserna i målen är relativt höga. I *Media Network från 1995* bedömdes intrånget som relativt allvarligt att döma utifrån domskälen. Hovrätten ansåg att intrånget pågått under en lång tid och att det varit av ganska stor omfattning. Det brukar också anses vara försvårande om brottet begås i näringsverksamhet, men detta uttalar inte domstolen uttryckligen i sin motivering. Intrånget bedömdes inte som uppsåtligt. I *Patrik B* däremot var det fråga om uppsåtligt brott ansåg domstolen. Jag tycker att straffsatsen är hög, med tanke på att det bara rör fyra datorprogram och inte mer än 10 kopior. Dessutom anger tingsrätten i sin motivering till påföljden att brottet skett av oförstånd, vilket borde vara förmildrande.

1994 års straffskärpning för industriellt rättsskydd

Inledning

Det industriella rättsskyddet består av patenträtt, mönsterrätt, växtförädlarrätt och känneteckensrätt. Till känneteckensrätten räknas varumärkes-, firma-, och namnrätten. Bestämmelserna finns i specifika lagar för varje område. Lagarna är Patentlag (1967:837), Mönsterskyddslag (1970:485), Varumärkeslag (1960:644), Växtförädlarrättslag (1971:392)⁸³ och Firmalag (1974:156).

Fram till den 1 januari 1994 då den nya lagstiftningen trädde i kraft, gällde på detta område att intrång i immaterialrätt var straffbart bara om det begicks uppsåtligt. Straffmaximum var sex månader. Försök och förberedelse till brott mot de industriella rättigheterna var inte straffbart. Intrång i de industriella rättigheterna fick åtalas av åklagaren bara om brottet angetts till åtal av målsäganden och åtalet av särskilda skäl var påkallat från allmän synpunkt. Straffbestämmelserna och åtalsregeln fanns i varumärkeslagen 37 §, patentlagen 57 §, mönsterskyddslagen 35 §, växtförädlarrättslagen 36 § och firmalagen 18 §.⁸⁴ Vid utarbetandet av den nya patentlagen 1966 övervägde man att inte alls lägga patentintrång under allmänt åtal, men ansåg att skälen för att utforma intrång i patenträtt som ett målsägandebrott övervägde. Patentintrång ansågs ligga så nära de egentliga förmögenhetsbrotten att det inte fanns skäl att särbehandla dessa brott. Patentlagens åtalsprövningsregel stod sedan modell för de övriga industriella rättigheterna.⁸⁵

Då förändringarna i de immaterialrättsliga sanktionsbestämmelserna skulle införas 1994, var i princip samtliga remissinstanser positiva till förslagen eller så hade de inte något att invända. Därför diskuteras inte skäl för och emot nyheterna i någon större utsträckning i lagförarbetena, utom på en punkt, nämligen den som gällde förslaget att ändra åtalsprövningsregeln.

⁸³En ny växtförädlarrättslag har precis utarbetats (Ds 1995:69) och propositionen 1996/97:128 Ny växtförädlarrättslag lades fram den 20 februari 1997. Lagen träder i kraft den dag regeringen beslutar, eventuellt har den redan trätt i kraft. Den nya lagen tillkom för att UPOV-konventionens text från 1991 skulle implementeras. Reglerna om växtförädlarrättens ansvar är i huvudsak de samma som de i 1971 års lag, se M. Ekvad: "Ny växtförädlarrättslag", NIR 1997, s 172. }

⁸⁴Stycket bygger på Ds 1993:24, s 34 f samt prop 1993/94:122, s 38.

⁸⁵Stycket bygger på Ds 1993:24, s 53.

Bakgrunden till lagändringarna

Den huvudsakliga orsaken till 1994 års lagändring var det allt mer omfattande olovliga kommersiella utnyttjandet av främst varumärkesrättigheter. Sanktionssystemet så som det var utformat före 1994 hade kritiserats av framförallt rättighetshavarna för att vara svagt och bristfälligt inte minst i jämförelse med det skydd som gavs i många andra europeiska länder.⁸⁶

Justitiedepartementet fick i uppdrag att utarbeta förslag till ett effektivare sanktionssystem och att allmänt främja skyddet för rättighetshavarna.⁸⁷ Vid en hearing som justitiedepartementet höll med företrädare för berörda organisationer, industrin och myndigheter, framfördes önskemål från dessa om att införa vitesförbud, förstärka skadeståndets reparativa funktion samt att skärpa straffbestämmelserna och åtalsreglerna.⁸⁸ Dessa synpunkter utgjorde sedan huvudpunkterna i utredningens förslag. En viktig förändring i de immaterialrättsliga intrången, som kunnat iakttas under åren före lagändringen, var att avsiktliga intrång blivit allt vanligare. Tidigare hade utnyttjandet inte bestått i en sådan omfattande professionell affärsmässig verksamhet som nu började växa fram. Piratverksamheten hade nu utvidgats till att omfatta också andra typer av varor och inte som tidigare bara lyxartiklar. Nu utsattes även varor som brukar klassas som "massproducerade dagligvaror", som t ex reservdelar till bilar och flygplan, läkemedel, elektriska utrustningar och "audiovisuella produkter" för intrång.⁸⁹

Den exakta omfattningen av den illegala verksamheten kunde inte anges, men utredning angav att pirathandeln "enligt vissa källor" uppskattades till att omfatta 3 - 5 procent av världshandeln, vilket skulle motsvara ca 70 miljarder USD eller 420 miljarder kronor.⁹⁰ Exakt vilka typer av varor uppgiften syftar på anges inte, det vill säga om den enbart gäller varumärkesförfalskning, eller om alla immaterialrättsliga intrång räknas med.

Skadeverkningarna av piratkopieringen är flera, och förhållandena här är i stort sett de samma som angavs i förarbetena till ändringarna i upphovsrättslagen 1982. Den äkta varan skadas genom att kopiorna är av lägre kvalitet, risken finns att uppfinnare anser det meningslöst att lägga tid och pengar på att ta fram nya produkter som inte kan skyddas och konsumenterna får en svagare ställning.⁹¹ Över huvud taget var som synes situationen kring och motiven till denna sanktionsskärpning i stort sett desamma som då motsvarande ändringar gjordes på upphovsrättens område 1982.

⁸⁶Ds 1993:24, s 33 samt P. Nordell i NIR 1992 s 251 ff.

⁸⁷Ds 1993:24 Skärpta åtgärder mot immaterialrättsliga intrång, s 1 och 33.

⁸⁸Ds 1993:24, s 41.

⁸⁹Stycket bygger på Ds 1993:24, s 39 f.

⁹⁰Ds 1993:24, s 40.

⁹¹Ds 1993:24, s 40 f.

Den nya straffbestämmelsen

Höjning av straffmaximum

Maximistraffet för intrång i de industriella rättigheterna höjdes till fängelse i två år. Ett viktigt skäl till denna höjning var att man ville få enhetlighet i de immaterialrättsliga sanktionerna. Det påpekades att avsikten med denna höjning inte var att straffsatserna för dessa brott skulle höjas generellt, utan lagstiftaren ville att domstolarna skulle ges en möjlighet att mäta ut stränga straff för de särskilt allvarliga brotten. Det poängterades också att denna höjning medförde en rad praktiska konsekvenser som att åtalspreskriptionen förlängdes från två till fem år, 35 kap 1 § brottsbalken och att häktning och anhållande kunde ske i större omfattning än tidigare, 24 kap 1 och 5 §§ rättegångsbalken.⁹²

De subjektiva rekvisiten för straff

Straffbarhet vid grov oaktsamhet infördes i varumärkes-, patent-, mönsterskydds-, växtförädlarrätts- och firmalagarna. Det ansågs lämpligast att grov oaktsamhet skulle vara straffbar även på det industriella rättsskyddets område. I många fall kunde intrångsgöraren enligt den tidigare bestämmelsen komma undan straffrättsligt ansvar genom att hålla sig okunnig om vad som gällde. Framförallt väntade man sig att ändringen skulle få betydelse för möjligheten att distribuera förfalskade varor. Genom det nya rekvisitet skulle mottagaren/försäljaren få ett ansvar att undersöka att produkterna är lagligt framställda. En situation då mottagaren av varorna skulle vara tvungen att undersöka varorna, skulle vara om priset var särskilt lågt eller om kvaliteten var dålig. Genom lagändringen kom de subjektiva rekvisiten för straffbarhet att bli de samma inom hela det immaterialrättsliga området.⁹³

Kriminalisering av försök och förberedelse

Straffansvar infördes för försök och förberedelse till intrång i de industriella rättigheterna. Skälet till ändringen var att det ansågs otillfredsställande att det saknades straffsanktioner för framförallt långt framskridna förberedelser till omfattande förfalskningsverksamhet.⁹⁴ Dessutom var strävan att skapa ett enhetligt sanktionssystem ett skäl till kriminaliseringen.

⁹²För uppgifterna i detta stycke, se Ds 1993:24, s 50 f samt prop 1993/94:122, s 55.

⁹³Stycket bygger på Ds 1993:24, s 49 samt prop 1993/94:122, s 54.

⁹⁴Ds 1993:24, s 51 f och prop 1993/94:122, s 56.

Åtalsprövningsregeln

Åtalsprövningsregeln behölls oförändrad. I promemorian föreslogs emellertid en ändring av regeln. Förslaget innebar att åtal skulle få väckas endast om målsägande angav brottet till åtal och åtal var påkallat från allmän synpunkt.⁹⁵ Skälen som angavs till ändringen inom det upphovsrättsliga området ansågs emellertid inte ha samma bärkraft inom det industriella rättsskyddets område,⁹⁶ men trots detta föreslogs en ändring i promemorian med följande motivering:

"De senaste årens utveckling mot en ökande kommersiell olovlig kopiering av produkter som är skyddade genom industriella rättigheter har gjort det alltmer angeläget att också kunna utnyttja de straffrättsliga sanktioner som finns för att komma åt dessa olovliga förfaranden. Det måste sägas vara ett allmänt intresse att om intrång begås i stor omfattning eller avser betydande värden det också kan beivras straffrättsligt. Det måste också uppmärksammas att sådan olovlig kopiering som sker på helt affärsmässiga grunder anses särskilt klandervärd i de internationella strävanden som går ut på att stärka de immaterialrättsliga skyddssystemen. Vid en internationell jämförelse kan den åtalspraxis som vuxit fram i Sverige te sig så sträng att den uppfattas som att allmänt åtal för intrång i de industriella rättigheterna aldrig skall ske. Detta synsätt är knappast i överensstämmelse med den skyddsnivå som de immateriella ensamrätterna har i viktiga industriländer inom och utom Europa med vilka Sverige har betydande handelsrelationer. Det finns därför skäl att överväga ändringar i åtalsreglerna som innebär att möjligheter till allmänt åtal för intrång i de industriella rättigheterna finns att tillgå i fler fall än idag."⁹⁷

Sammanfattningsvis var det en kombination av allmänhetens intresse, Sveriges internationella åtaganden samt en större enhetlighet inom det immaterialrättsliga sanktionssystemet som låg bakom förslaget. Alla remissinstanser utom Riksåklagaren biföll förslaget eller lämnade det utan erinran. Några av remissinstanserna från näringslivet ansåg förslaget för restriktivt.⁹⁸

Skälet för Riksåklagarens invändningar var att myndigheten inte hade tillräckliga resurser för att leva upp till en sådan ändring av åtalsrekvisitet.⁹⁹ Med hänvisning till "dagens statsfinansiella läge" kunde det inte bli aktuellt med några nya kostnadskrävande åtgärder, ansåg regeringen, och konstaterade att det därför inte var möjligt att vid den gällande tidpunkten lägga fram ett sådant förslag.¹⁰⁰ Genom att inte ändra åtalsrekvisitet, minskades betydelsen av framförallt höjningen av straffmaximum. Det var

⁹⁵Ds 1993:24, s 52.

⁹⁶Ds 1993:24, s 52.

⁹⁷Ds 1993:24, s 53 f. Jmf prop 1993/94:122, s 58. }

⁹⁸För uppgifterna i detta stycke, se prop 1993/94:122, s 57.

⁹⁹Prop 1993/94:122, s 59.

¹⁰⁰Prop 1993/94:122, s 59.

också meningen, eftersom en ändring hade blivit för dyr att genomföra. Det finns emellertid en möjlighet att åtalspraxis inte utförs fullt lika strängt som tidigare. I och med att straffmaximum höjdes till två år skall dessa brott inte längre jämföras med snatteri, utan med stöld. Detta medför förhoppningsvis att dessa mål prioriteras något högre i fortsättningen än vad de gjort fram till 1994.

Praxis på det industriella rättsskyddets område

Inledning

Det totala antalet domar är sju stycken, sex av dem rör intrång i varumärkesrätt och en dom rör patenträtt. Varumärkesmålen utgör en grupp och patentmålet kommenterar jag för sig. Samtliga domar gäller brott som begicks innan lagändringen 1994. Målen rör brott mot 1, 4 och 37 §§ varumärkeslagen respektive 57 § patentlagen. Alla fall är från hovrätterna, utom ett fall som är från tingsrätt. Eftersom samtliga mål avgjordes enligt den äldre lagstiftningen då krav på uppsåt gällde, ansåg domstolarna i dessa fall att brotten begåtts uppsåtligen.

Varumärkesrätt

Domsreferat

Svea Hovrätt, dom den 6 oktober 1974: "Tvätt-Björnen"

Målet gällde intrång i det skydd man har som näringsidkare enligt 3 § varumärkeslagen mot att annan i näringsverksamhet obehörigen använder kännetecknen som är förväxlingsbart med bolagets firma. Den tilltalade hade i annonser och reklam använt namnet "Tvätt-Björnen", vilket var förväxlingsbart med firman Björns Kemtvätt. Hovrätten ansåg att utredningen visade att brottet begåtts uppsåtligen och dömde den tilltalade till 30 dagsböter á 10 kr, för brott mot 3, 4 och 37 §§ varumärkeslagen.

Målsäganden Handelsbolaget Björns Kemtvätt, Andersson och Co, yrkade skadestånd av den tilltalade med 5900 kr, av vilka 5500 kr utgjorde kostnader för öppnandet av en filial i Degerfors och 400 kr för advokatkostnader föranledda av skrivelser från den tilltalade. Kostnaderna för filialen motiverade målsäganden med att de varit tvungna att öppna filialen för att möta konkurrensen från den tilltalade. Tingsrätten biföll åtalet men ogillade skadeståndsyrkandet.

Svea Hovrätt, dom den 9 oktober 1989: "La Copie"

Målet gällde varumärkesförfalskning, brott mot 4 och 37 §§ varumärkeslagen. De båda tilltalade hade öppnat en butik i Stockholm och i denna under tiden mars - augusti 1987 sålt piratkopior av kända märkesvaror. Omsättningen hade uppgått till minst 250000 kr. Under tiden den 13 - 21 juli 1987 hade fyra andra personer öppnat en liknande butik i Malmö; omsättningen i denna butik var ca 10000 kr.

Tingsrätten dömde de båda som åtalats för brotten i Stockholm till 60 dagsböter och de övriga fyra till 40 dagsböter. Tingsrätten kommenterade inte straffmätningen mer än att "brotten förskyller dagsböter". Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Målsägandena var dels Hans Rotschild AB som var innehavare av rätten till varumärket Dior och dels Guccio Gucci S.p. a., Charles Jourdan Holding A.G. och Montres Rolex S.A. De hade yrkat totalt 266000 kr. Tingsrätten förpliktade de tilltalade att betala ut ett skadestånd på 17000 kr.

Hovrätten för Västra Sverige, dom den 18 mars 1991: "Dior"

Två personer stod åtalade i målet för intrång i varumärkesrätt genom att de utan tillstånd saluhållit kopior av Diors produkter som t ex väskor och plånböcker och under tiden den 29 juli 1988 - 18 maj 1989 sålt sådana varor till ett belopp av 35775 kr. Straffmätningen utfördes i tingsrätten. De båda tilltalade dömdes till 40 dagsböter vardera.

Dior yrkade skadestånd med i första hand 68000 kr, varav 53000 för minskad försäljning och 15000 kr för goodwillskada. I andra hand yrkade Dior 46600 kr, av vilka 31600 kr motsvarade de tilltalades vinst på försäljningen och 15000 kr i goodwillskada. I tingsrätten dömdes 5000 kr ut i skadestånd, men i hovrätten höjdes beloppet till 15000 kr.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 16 april 1991:
"Märkesklockor"*

Den tilltalade dömdes för brott mot 37 § varumärkeslagen för att under tiden oktober 1988 - mars 1989 ha saluhållit sammanlagt 48 kopior av klockor från Montres Rolex S.A., Guccio Gucci, Cartier International B.V., Seiko och Omega S.A. Han sålde bara fyra klockor. Också i detta fall mättes straffet ut i tingsrätten och det bestämdes till ett lågt bötesbelopp: 30 dagsböter à 40 kr. Intrånget var av mycket begränsad omfattning och förmodligen dömde domstolen inte för uppsåtligt brott. Den tilltalade förpliktades betala 1000 kr till var och en av målsägandena.

*Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 20 november 1992:
"Import och försäljning"*

Den tilltalade hade i det här målet under tiden 1 januari 1989 - 20 februari 1990 i sin näringsverksamhet dels till Sverige infört och dels här saluhållit

plagiat av målsägandenas produkter, vilka försetts med registrerade eller inarbetade varumärken. Brott mot 4 och 7 §§ varumärkeslagen hade begåtts. Straffmätningen utfördes i tingsrätten och hovrätten fastställde tingsrättens dom. I tingsrätten fick den tilltalade en låg bötesats: 40 dagsböter à 35 kr.

Målsägande var Montres Rolex S.A., Cartier International B.V., Guccio Gucci, Omega S.A., Christian Dior S.A., Hugo Boss A.G., Alfred Dunhill Ltd. samt Patek Philippe. De yrkade totalt 37000 kr i skadestånd. Hovrätten ogillade Omegas, Diors och Dunhills skadeståndsyrkanden. De övriga fick totalt ca 10000 kr.

Norrköpings tingsrätt, dom den 6 maj 1994: "Fake-målet"

I detta fall rörde det sig om en uppsåtlig och mycket omfattande brottslighet. Den huvudåtalade hade under ett års tid (1991/92) stått som ansvarig för en rörelse som importerade piratkopierade märkesprodukter från Thailand och sedan sålde dem på postorder här i Sverige. Rörelsen gav ut en postorderkatalog av god kvalitet, vilken omfattade ett stort utbud av kopierade märkesvaror. Postorderkatalogen hade namnet "Fake" och som utgivare av katalogen och mottagare av postorderbeställningar angavs "Future Import AB". Detta bolagsnamn fanns inte registrerat hos Patent- och registreringsverket, och dess postadress var "en från polisiär synpunkt okänd privatboxadress i Stockholm", se domen s 26, där information om boxinnehavarna inte lämnades ut. Den person som skickade varor från Thailand till Sverige, var en av de två huvudgärningsmännen i fallet "La Copie", se föregående sida. Varorna det rörde sig om var förfalskningar av märkesvaror dels på grund av att de var kopior och dels på grund av att varorna försetts med enligt varumärkeslagen skyddade namn, tecken och "annan utstyrsel". Praktiskt taget hela sortimentet i postorderkatalogen "Fake" bestod av sådana förfalskningar. Norrköpings tingsrätt dömde de tilltalade till

"uppsåtligt varumärkesintrång av mycket stor omfattning, vars straffvärde ligger vida över det eljest gängse bötesstraffet. På grund härav och med hänsyn till brottslighetens stora ekonomiska betydelse och det berättigade intresset av rättsordningens skydd åt varumärkesinnehavare finner tingsrätten att arten av Karlssons brott föranleder att påföljden bör bestämmas till fängelse.

Mikael Edoffs ansvar får antagas vara något mindre än Karlssons. Påföljden kan därför för hans del bestämmas till villkorlig dom. Med beaktande av den betydande skadeståndsskyldigheten bör domen inte förenas med straff." Se domen, s 32.

Påföljden sattes till fyra månaders fängelse, vilket är den högsta straffsats som dömts ut av samtliga domar jag undersökt. I domen skrivs uttryckligen att straffvärdet var högt, vida överstigande det gängse bötesstraffet. Verksamheten var omfattande, stor skada hade orsakats rättighetsinnehavarna, brottsligheten var organiserad och bedriven i form av rörelse och med klart vinstmotiv. De båda tilltalade förpliktades att solidariskt betala cirka en och en halv miljon kronor i skadestånd.

Skadeståndet skulle kompensera för den skada som ansågs förorsakats på varumärkenas goodwill och särskiljningsförmåga samt i viss utsträckning också ersätta utebliven vinst.

Sammanfattning

Påföljderna i de sex domarna har satts till dagsböter i alla fall utom ett, där fängelse och villkorlig dom bestämdes till påföljd.

I fem av fallen dömdes böter ut som påföljd. Bötessatserna är ganska låga - de ligger på 30 eller 40 dagsböter i alla fall utom ett. I *La Copie från 1989* gavs 60 dagsböter till de båda huvudåtalade. Domstolarna är i de flesta av fallen kortfattade i sin straffmätning. Intrången är inte heller av någon större omfattning i dessa mål.

Fängelse dömdes ut i *Fake-målet*. Här sätts en straffsats som jag tycker är förvånande hög, fyra månader, med tanke på att gärningarna bedömdes enligt den gamla lagstiftningen. Domen motiveras tydligt i domskälen och domstolen uttrycker klart hur allvarligt den ser på brottsligheten i målet.

I den här samlingen domar är skillnaderna mellan det yrkade och det utdömda skadeståndet mycket stort i vissa domar. Framförallt i fallet *La Copie* är skillnaden mellan det yrkade och det utdömda beloppet stort: målsägandebolagen yrkade tillsammans 266000 kr, men domstolen dömde ut 17000 kr.

Ett patentmål

Under åren 1967 - 1991 dömdes det till ansvar för patentintrång enligt 1967 års lag bara i ett enda fall.¹⁰¹ Det är detta mål jag refererar nedan. I målet väcktes enskilt åtal.

Svea Hovrätt, dom den 31 juli 1970: "Grävskopemålet"

Två tilltalade fälldes för uppsåtligt patentintrång för att ha konstruerat och använt en grävskopa, vilken bedömdes göra intrång i den som målsäganden hade patent på. Brottet ansågs ringa och hovrätten dömde ut 10 dagsböter à 5 kr. Uppsåtsfrågan diskuteras inte alls i målet, utan det meddelas överraskande och kort att på grund av att de tilltalade begått intrånget med uppsåt, kan de inte undgå ansvar för brottet.¹⁰² I tingsrätten friades de tilltalade, på grund av att tingsrätten inte ansåg det möjligt att bygga ut patentets skyddsomfång med hjälp av ekvivalenstolkning, vilket var

¹⁰¹Westlander: Patent, 1995, s 159.

¹⁰²Se NIR 1971 s 460.

nödvändigt för att kunna fälla de tilltalade till ansvar.¹⁰³ I hovrätten var en ledamot skiljaktig.

Målsäganden var Sänkbrunnar Aktiebolag. De hade yrkat 9980 kr i ersättning för patentets utnyttjande, men hovrätten ansåg 2370 kr som skäligt belopp.

Kommentar

Westlander kritiserar bedömningen av de tilltalades uppsåt i målet och påpekar hur svårt det är att avgöra var gränserna för ett patent går.¹⁰⁴ Efter ändringen av det subjektiva rekvisitet i patenträttens straffbestämmelse 1994, borde detta inte längre orsaka så stora problem. Det kan visserligen också vara svårt att avgöra om någon är grovt oaktsam, eftersom det kan vara praktiskt taget omöjligt att avgöra var gränserna för patent går. Detta är emellertid inte ett akut praktiskt problem, eftersom åtal för patentintrång är så sällsynta. Förmodligen kommer de att förbli sällsynta även efter straffhöjningen. Denna innebär visserligen att åklagarna tvingas se allvarigare på dessa brott; patentintrång kan inte längre jämföras med snatteri. Jag tror ändå inte att antalet patentmål kommer öka, därför att förmodligen är resurserna på åklagarmyndigheterna fortfarande ansträngda och kommer att förbli det ett tag framöver. Så länge det inte finns en utbredd piratverksamhet på patenträttens område, är de civilrättsliga sanktionerna troligtvis tillräckliga. Däremot kan man ha invändningar mot att lagen föreskriver straff, men att det inte existerar en straffsanktion också i praktiken.

¹⁰³NIR 1971 s 457 samt Westlander, 1995, s 159.

¹⁰⁴Westlander, 1995, s 159 f.

Avslutande kapitel

Utvecklingen av brottsligheten 1970 - 1997

En översikt över de domar som ingår i den här undersökningen visar ett tydligt mönster av hur brottsligheten har utvecklats. I bilaga 1 har jag gjort ett enkelt diagram som visar detta. På tjugosju år dömdes den tilltalade till ansvar för intrång i immaterialrätt i trettioåtta fall. Hur många fall där åtal väckts men inte bifallits har jag inte räknat, men på Hovrätten över Skåne och Blekinge var de inte fler än cirka tre stycken. Domarna är tydligt fördelade. På mitten av 1970-talet finns en koncentration av domar, med en topp 1975. På samma sätt finns det en ansamling av domar på mitten av 1980-talet, med flest fall 1983 och 1985. Under åren 1990 - 1997 är avgörandena mer spridda, men 1992 och 1995 avgjordes flest fall. På 1970- och 80-talen gällde domarna mer renodlat en viss typ av brottslighet, som olovligt framförande av musikverk på 1970-talet och piratverksamhet med videokassetter på 1980-talet, än vad det gör därefter. Från slutet av 1980-talet börjar intrångstyperna blandas och varumärkesintrång har nu blivit lika vanligt som piratverksamhet med videofilmer. Ett och annat datorrelaterat upphovsrättsligt intrång har också börjat förekomma, men de är inte så många. Jag trodde de skulle vara fler. En orsak till att det är få fall kan vara att det är svårt att kontrollera och lagföra sådana brott. Tjugoen domar är från Hovrätten över Skåne och Blekinge. Det betyder att mindre än ett mål om intrång i immaterialrätter avgörs per år vid domstolen. Som en jämförelse kan sägas att det avgörs i snitt totalt drygt tusen brottmål per år vid denna hovrätt eller totalt 28888 brottmål 1970 till och med den 17 september 1997.

Under *1970-talet* avgjordes 14 fall. 86 procent av domarna (12 domar) gäller intrång i upphovsrätt, 7 procent (1 dom) rör varumärkesintrång och 7 procent (1 dom) utgör patentintrång. 50 procent (7 domar) av det totala antalet domar gällde olovligt framförande av musik, 21 procent (3 domar) gällde kränkning av upphovsmannens egenart och anseende, 14 procent utgjordes av vad jag kallar restfall för brott mot 2 § upphovsrättslagen. Det typiska intrånget i en immateriell rättighet var i mitten av 1970-talet intrång i upphovsrätt genom olovligt framförande av musikverk. Intrånget begicks i de flesta fall utan uppsåt och omfattningen av brottsligheten var oftast ganska eller mycket liten. Ofta yrkades inte mer än några hundra kronor i skadestånd, men i ett fall yrkades och dömdes ett skadestånd på 4212 kr ut. Det var det högsta skadeståndet som dömdes ut under 1970-talet och målet gällde intrång i upphovsrätt *Hillsta Sporthall, 1976*.

1981 - 1990 avgjordes totalt 13 fall. 92 procent (12 domar) gällde intrång i upphovsrätt, 8 procent (1 dom) gällde intrång i varumärkesrätt. Cirka 62 procent (8 domar) av det totala antalet domar rörde piratverksamhet, vilket i alla fall utom ett avsåg videofilmer. 15 procent (2 domar) gällde olovlig publicering och 15 (2 domar) gällde datorrelaterade upphovsrättsintrång. Det typiska intrånget i mitten på 1980-talet var piratverksamhet angående videofilmer. Intrången begicks nu allt oftare med uppsåt och med avsikt att göra ekonomisk förtjänst på verksamheten. Oftast var det fråga om färre än ett hundra skyddade verk som utsattes för intrång, men ibland var det fråga om flera hundra verk, som i fallet *Nilssons videotek från 1985* där det gällde 501 filmer. Skadestånden som yrkades hade nu stigit till alltifrån några till flera hundra tusen kronor. Ofta dömdes också relativt stora skadestånd ut av domstolarna. Det högsta skadeståndet som dömdes ut under 1980-talet var i *Nilssons videotek från 1985*. Beloppet var 467260 kr.

1990 - 1997 avgjordes 12 fall. Cirka 67 procent (8 domar) bestod av intrång i upphovsrätt. Av de 12 fallen gällde 33 procent (4 domar) intrång i varumärkesrätt, 33 procent (4 domar) utgjordes av piratverksamhet med videofilmer, 17 procent (2 domar) gällde datorrelaterade upphovsrättsintrång och slutligen gällde 17 procent (2 domar) olovlig publicering. Fortfarande är intrång i upphovsrätt vanligast, men intrång i varumärkesrätt förekommer nu allt oftare. Under 1990-talet utgörs de vanligaste immateriella intrången av varumärkesförfalskning och piratverksamhet vad avser videofilmer. I båda kategorierna har brottsligheten tagit sig allt grövre uttryck. Brottsligheten byggs upp som en affärsmässig och organiserad verksamhet. Ett exempel är fallet *Fake från 1994*, där ett mycket omfattande utbud av piratkopior såldes via postorderkatalog. Dessa kopior hade importerats från Thailand där en medarbetare fanns stationerad. I fallet med *Vladimir Z* rör det också omfattande verksamhet. I målen från 1990-talet gäller brottsligheten oftast ett stort antal skyddade verk eller varor och skadorna som beräknas uppkomma är mycket stora. Det största skadeståndet under 1990-talet dömdes ut i fallet *Fake från 1994*. De båda tilltalade förpliktades i detta mål att solidariskt betala 1500000 kronor till målsägandena. Skadestånden har ökat från drygt 4000 kronor på 1970-talet, till cirka 470000 kronor på 1980-talet till 1500000 kronor på 1990-talet, vilket säger en del om omfattningen på de skador brottsligheten orsakar.

Påföljdsbestämningen 1970 - 1997

Översikten över påföljdsbestämningen i bilaga 2 visar tydligt hur påföljderna valts och mätts ut. Diagrammet visar fall där någon dömts till ansvar för brott mot de immaterialrättsliga lagarna; jag har inte tagit med de som fällts för försök och medhjälp till sådana brott. Domen från 1990 har jag markerat med ett frågetecken därför att det var fråga om annan brottslighet också och det är min gissning av vilken påföljd den tilltalade

skulle dömts till som anges i tabellen. Alla fall utom ett finns representerade i tabellen. Det som inte finns med är *Bytesklubben från 1983* där det också var fråga om annan brottslighet och där den tilltalade förmodligen skulle dömts till böter för enbart upphovsrättsbrottet. När jag anger genomsnittssatserna för dagsböter under respektive decennium, har jag summerat bötessatserna och delat med antalet bötesdomar.

Man ser att den vanligaste påföljden är böter. Under *1970-talet* var det enbart böter som dömdes ut. Då var också straffskalan böter till sex månaders fängelse och normalstraffet skulle vara böter. Brottsligheten under denna period var inte heller särskilt allvarlig och det fanns inte anledning att döma ut något annan påföljd. Bötessatserna ligger lågt, i genomsnitt kring 20 dagsböter, vilket utvisar att det inte var fråga om allvarliga intrång.

På *1980-talet* förändras bilden. Straffen sattes högre, som en följd av den allvarligare brottslighet som blivit allt vanligare och på att straffmaximum höjts inom upphovsrätten. Under 1980-talet är antalet bötesdomar och domar där fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn valts ungefär lika många. En förändring av tillämpningen av bötessatserna märks. De börjar variera mer i antal än tidigare. Den lägre delen av skalan flyttades upp till att ligga runt 30 dagsböter och de högsta bötessatserna var 60 och 80 dagsböter. Genomsnittssatsen under 1980-talet är lite drygt 40 dagsböter. Fängelse dömdes ut en gång, två personer, enligt den gamla lagstiftningen och en gång enligt den nya. I båda fallen dömdes till en månads fängelse. Övriga påföljder för brott, skyddstillsyn och villkorlig dom, började användas under 1980-talet. I två fall dömdes till villkorlig dom och i ett fall till skyddstillsyn.

På *1990-talet* dömdes till böter i nio fall och fängelse i tre fall. I ett fall sattes skyddstillsyn. Bötessatserna steg till i genomsnitt nära 60 dagsböter. Den undre delen av skalan låg kring 40 dagsböter och de högsta bötessatserna uppgick till 100 och 120 dagsböter. Av de fyra påföljdsval som inte utgörs av böter sattes fängelse i tre fall och villkorlig dom i ett fall.

Kommentar

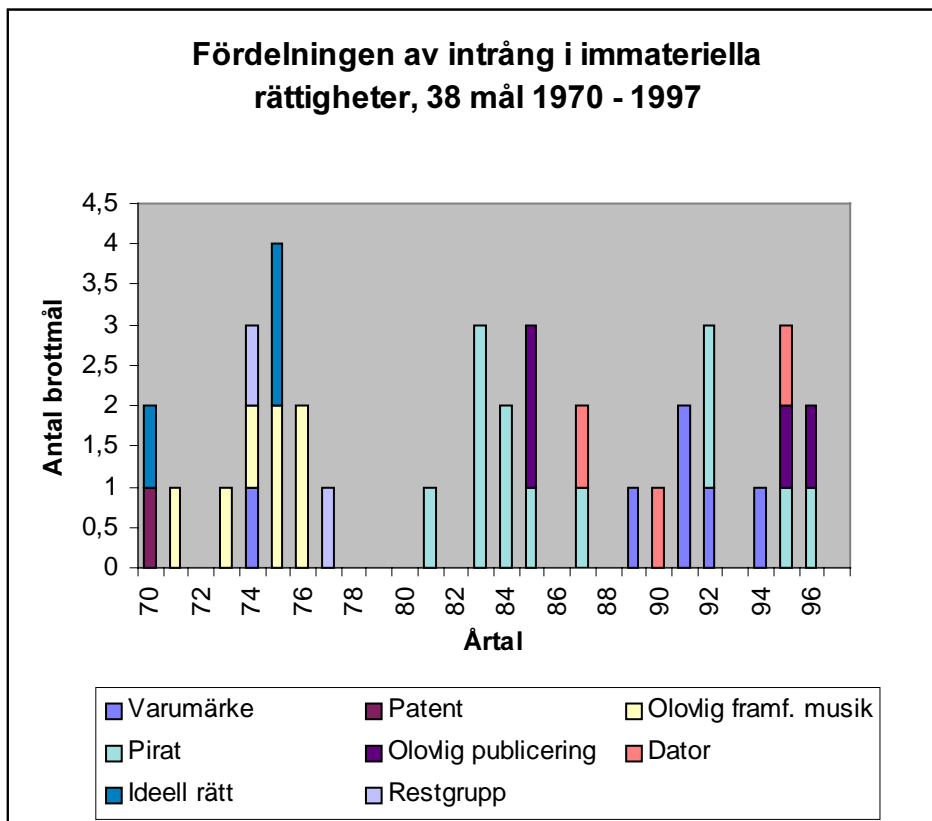
En fråga man kan försöka besvara efter att ha undersökt dessa domar är om lagstiftningen genomförts som det var tänkt. Avsikten med den straffskärpning som infördes på upphovsrättens område 1982 och på det industriella rättsskyddets område 1994 var att ge domstolarna ett instrument att bekämpa den piratverksamhet som redan börjat utvecklas, och som man befارade skulle bli ännu värre. Lagstiftaren avsåg emellertid inte att generellt höja straffen för intrång i immateriella rättigheter. Diagrammet i bilaga 2 tycker jag visar just denna utveckling mycket tydligt. Straffen för de mindre allvarliga brotten har bara stigit något efter straffhöjningen. Att bötessatserna aldrig sjunker under 30 dagsböter efter 1992 beror på den bötesreform som då genomförts. Man ser också att ibland döms högre bötessatser ut. Fängelsestraffen sätts sällan högre än en månad. Den

brottslighet som förekommer efter 1980 är betydligt allvarligare än brottsligheten under 1970-talet och straffen motsvarar i stort denna allvarligare brottslighet.

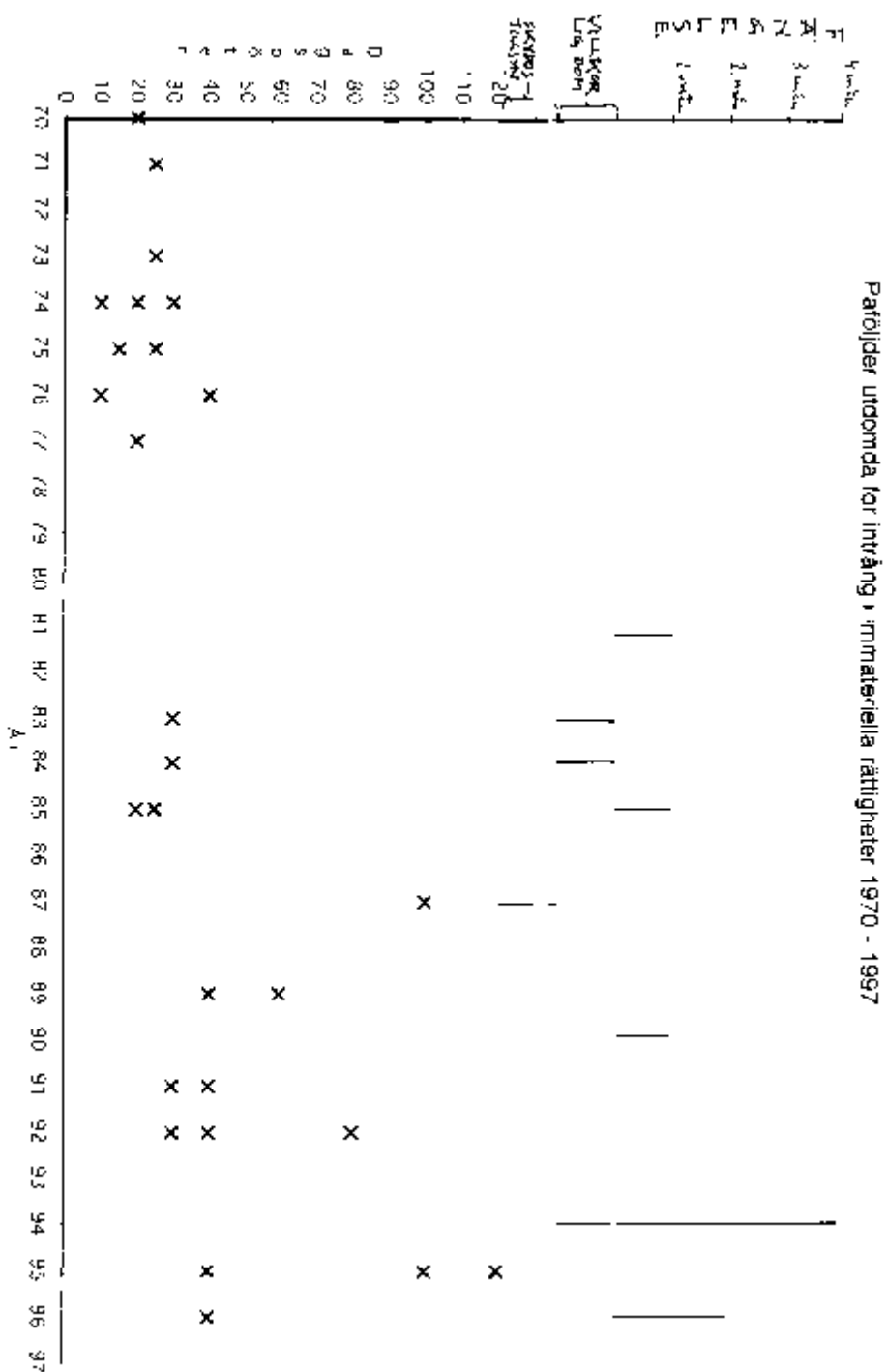
Sammanfattningsvis kan man säga att påföljdsbestämningen vid intrång i immateriella rättigheter har ändrats under perioden. Detta beror på ny, allvarligare brottslighet, nya straffbestämmelser inom immaterialrätten och inom den allmänna straffrätten. Påföljdsbestämningen har ändrats både vad gäller valet av påföljd och vilket straff som mäts ut inom respektive påföljd. Den differentierade straffmätning som lagstiftaren efterlyste genomfördes också, vilket diagrammet i bilaga 2 tydligt visar.

Man kan fråga sig om denna lagstiftning varit tillräcklig. Vilket svar man får beror på vem man frågar. Rättighetshavarna vill självklart ha så starkt skydd för sina rättigheter som möjligt, medan staten ifrågasätter hur långt dess ansvar sträcker sig för att skydda dessa rättigheter. Så länge förfalskningsverksamhet inte förekommit i någon större skala har de civilrättsliga sanktionerna fått vara de primära sanktionsbestämmelserna. När sådan brottslighet började utvecklas krävdes även andra medel. Om de enda sanktionerna är låga skadestånd alternativt låga bötesbelopp, är detta inte särskilt avskräckande för den som ägnar sig åt omfattande piratverksamhet. Skadeståndet respektive böterna skulle inte utgöra mer än en utgift att kalkylera med i verksamheten. Förhoppningsvis kan något strängare straff, särskilt fängelse, ha åtminstone någon avskräckande effekt. Åtminstone på det upphovsrättsliga området finns goda möjligheter att lagföra intrång. På området för det industriella rättsskyddet återstår det att se dels hur brottsligheten utvecklas och dels hur åtalspraxis kommer att utvecklas.

Bilaga 1

Bilaga 2

Litteraturförteckning

- Bernitz, Ulf mfl Immaterialrätt, 5:e uppl, 1995, Handelsbolaget Immaterialt Rättsskydd i Stockholm. Tryck: Gotab Stockholm, 1996 [cit. Bernitz, 1995]
- Hoflund, Olle Straff och andra reaktioner på brott, 3:e uppl, 1993, Juristförlaget JF AB, Stockholm. Tryck: Gotab Stockholm, 1993. [cit. Hoflund, 1993]
- KARNOV Band 2, 1997/98, s 1375 - 2566, huvudredaktion: Birgitta Blom, Anders Eriksson, Jan Ramberg, Magnus Sjöberg. [cit. KARNOV, band 2, 1997/98]
- Kommentar till brottsbalken, del 1 6:e uppl, 1995, Carl Holmberg m fl, Norstedts Juridik. Tryck: Smegraf, Smedjebacken, Stockholm 1995. [cit. Kommentar till brottsbalken, del 1, 1995]
- Kommentar till brottsbalken , del 3 4:e uppl, 1994, Ulf Berg m fl, Norstedts Juridik. Tryck: Smegraf, Smedjebacken, Stockholm 1994. [cit. Kommentar till brottsbalken, del 3, 1994]
- Koktvedgaard, Mogens och Levin, Marianne Lärobok i immaterialrätt, 4:e uppl, 1996, Norstedts Juridik AB, Stockholm. Tryck: Gotab, Stockholm, 1996. [cit. Koktvedgaard - Levin, 1996]
- Olsson, Henry Copyright Svensk och internationell immaterialrätt, 5:e uppl, 1994, Fritzes förlag, Stockholm. Tryck: Graphic Systems AB, Göteborg 1994. [cit. Olsson: Copyright, 1994]
- Olsson, Henry Upphovsrättslagen En kommentar, 1996, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1996. [cit. Olsson: Upphovsrättslagen, 1996]
- Westlander, Olle i samarbete med Lennart Törnroth Patent Allmänna domstolars praxis åren 1983 - 1991, Juristförlaget, Stockholm 1995. [cit. Westlander: Patent, 1995]
- Artiklar:*
- Ekvad, Martin Ny växtförädlarrättslag, NIR 1997, s 158 - 173.
- Levin, Marianne Vad är counterfeiting?, NIR 1986, s 33 - 48.
- Liedes, Jukka Trender i upphovsrätten, NIR 1992, s 669 - 678.
- Nordell, Per Debatt: Om immaterialrättens sanktionssystem i beaktande av riksåklagarens beslut i överprövningsärende, NIR 1992, s 251 - 269.
- Nordell, Per 1994 års revision av den svenska immaterialrättens sanktionssystem.

Riksdagstryck:

SOU 1956:25	Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk Lagförslag av Auktorrättskommittén.
SOU 1986:14	Påföljd för brott.
Ds Ju 1981:7	Skärpta åtgärder mot upphovsrättsintrång.
Ds 1993:24	Skärpta åtgärder mot immaterialrättsliga intrång.
Proposition 1960: 17	. Upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.
Proposition 1981/82:152	Skärpta åtgärder mot upphovsrättsintrång.
Proposition 1987/88:120	Straffmätning och påföljdsval.
Proposition 1992/93:48	Ändringar i de immaterialrättsliga lagarna med anledning av EES-avtalet mm.
Proposition 1993/94:122	Skärpta åtgärder mot immaterialrättsliga intrång

Rättsfallsförteckning

Domar från Högsta domstolen:

Högsta Domstolen
Högsta Domstolen
Högsta Domstolen
Högsta Domstolen
Högsta Domstolen

Dom den 12 december 1973; NJA 1973, s 699: "Hammerska ladan".
Dom den 12 december 1975; NJA 1975, s 679: "Sveriges Flagga".
Dom den 9 mars 1976; NJA 1976, s 43: "Club Nana".
Dom den 23 december 1985; NJA 1985, s 893: "Manifestet".
Dom den 23 december 1985; NJA 1985, s 909: "Med egna ord".

Domar från hovrätterna:

Svea Hovrätt

Dom den 31 juli 1970: "Grävskopemålet", publicerad i NIR 1971, s 453 - 463.

Hovrätten över Skåne och Blekinge
Hovrätten över Skåne och Blekinge
Svea Hovrätt

Dom den 28 juli 1971: "Värdshuset Bialitt", B 268/70.

Dom den 14 februari 1974: "Olofströms Fritidsklubb", B 490/73.

Dom den 17 april 1974: "Observer 17", publicerad i NIR 1976, s 316 - 242.

Svea Hovrätt

Dom den 6 oktober 1974: "Tvätt-Björnen", publicerad i NIR 1976, s 316 - 318.

Hovrätten över Skåne och Blekinge
Hovrätten över Skåne och Blekinge
Svea Hovrätt

Dom den 24 mars 1975: "Helsingborgs Dagblad", publicerad i NIR 1976, s 319 - 322. B 721/73.

Dom den 12 maj 1975: "Strandpaviljongen", B 530/74.

Dom den 17 november 1975: "Pizzeria Napoléon", publicerad i NIR 1976, s 330 - 331. B 2/75.

Svea Hovrätt

Dom den 28 januari 1976: "Hillsta Sporthall", publicerad i NIR 1976, s 331 - 333.

Dom den 10 juni 1977: "Funnen lycka", B 420/76.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 9 april 1981: "B och N", B 547/80.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 26 maj 1983: "Bytesklubben", B 217/82.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 12 december 1983: "Staffanstorps Radio & TV", B 722/83.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 21 december 1983: "HB Videomix", B 795/82.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 2 mars 1984: "Darwiches son", B 615/83.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 28 augusti 1984: "LP-skivor", B 416/84.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 5 december 1985: "Nilssons videotek", B 543/85.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Dom den 10 juni 1987: "Åfeldts video", B 373/86.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Hovrätten för Västra Sverige

Dom den 19 november, 1987: "Patrik B", publicerad i NIR 1988, s 310 - 319.

Svea Hovrätt	Dom den 9 oktober 1989: "La Copie", publicerad i NIR 1990, s 466 ff.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 20 december 1990: "Listeruds piratverksamhet", B 381/90.
Hovrätten för Västra Sverige	Dom den 18 mars 1991: "Dior", publicerad i Rättsfall från hovrätterna 1991:31, s 92 - 95; rättsfall RH 1990:68.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 16 april 1991: "Märkesklockor", B 489/90.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 31 mars 1992: "Malik och Duggal", B 925/91.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 20 november 1992: "Import och försäljning", B 591/91.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 15 december 1992: "Nilsson II", B 1026/90.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 24 februari 1995: "Framstegspartiet", B 205/94.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 14 september 1995: "Muayd", 228/95.
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Dom den 14 december 1995: "Media Network", B 782/95.
Svea Hovrätt	Dom den 29 mars 1996: "Pressklipp", publicerad i Rättsfall från hovrätterna 1996:32, s 102 - 105; målnr: B 680/95.
Svea Hovrätt	Dom den 26 september 1996: "Vladimir Z", B 2676/95.

Domar från tingsrätterna:

Stockholms Rådhusrätt	Dom den 16 november 1970: "Jag är nyfiken - gul", publicerad i NIR 1971, s 219 - 222.
Norrköpings Tingsrätt	Dom den 6 maj 1994: "Fake-målet", B 1293/92.